

NORSK NATUR

NORGES NATURVERNFORBUND

NR. 3·1988

Kraftidioti i Breheimen?

SIDE 15-17

Ozon – den livsviktige giften

SIDE 4

Harmonien brutt på Bjørnøya

SIDE 10

Buskerud:

Buskerud Natur- og miljøvernforening slåss FOR Hardangervidda og MOT forurensning av vassdrag. Når laget i tillegg har satt internasjonalt arbeid høyt på dagsordenen – det samarbeides med Storbritannia om registrering av sur nedbør – skjønner vi at alle gode naturvernkrefter må mobiliseres til økt innsats i fylket.

FOTO: TORGER LANDE

Høye fjell, lav pH og kloakk rett i elva

To store dalfører, Hallingdal og Numedal, strekker seg, med utløpere, fra sjøen helt opp til Hardangervidda. Dette gir rik variasjon i landskapsformer, og de øvre delene av fylket er spesielt attraktive for turistene med de problemene det medfører. Den varierte geologien gjør at mange skogstyper er representert. Blant annet har fylket det største sammenhengende urørte barskogsområdet i Sør-Norge – Skjervedalen, og laget har arbeidet aktivt for vern av dette og skogområdene i Skrim og Finnemarka.

Bråk på fredelige flyer

Selve Hardangervidda er utsatt for økende press. I Viddas utkantområder er villreinens trekkruiter flere steder i ferd med å bli sperret av menneskelig aktivitet. Samtidig har motorisert ferdsel som ikke er hjemlet i lovverket, økt i omfang. Arbeidet i Verneringen for Hardangervidda er derfor meget viktig, men det er vanskelig å få gjennomslag når motstanderne har økonomiske argumenter. Hardangervidda, og

også resten av fylket, trues dessuten av planer om vassdragsutbygging, på tross av Samlet plan og fylkets høye utbyggingsgrad.

Ikke mye liv igjen

Det ser likevel ut til at det er problemene med forgiftningen av vårt livsmiljø som får folk til å reagere. Fylkets høsttreff på Langedrag hadde vannforurensning og miljøkjemi som tema. Slik ble våre medarbeidere skolert til å gå løs på de store forurensningsoppgavene i fylket. Vannkvaliteten i Tyrifjorden forverres stadig, og Drammen er på forurensningstoppen når det gjelder utslipp av urensset kloakk. Når Nye Tofte så fullfører forurensningsløpet nederst i vassdraget, blir det ikke mye liv igjen i Drammensfjorden. Både forurensningen av dette vassdraget – og Ring Teigens opphopning av bilvrak på Loesmoen, er egnet til å vekke opinionen for viktigheten av at vi rensker opp i miljøet.

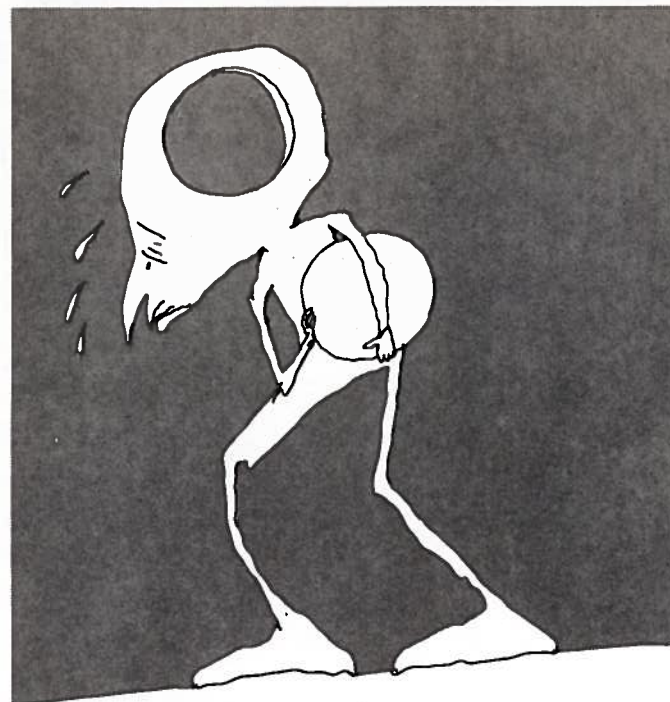
Fylkeslaget har 6 lokallag. Natur og Ungdom har dessuten kommet godt i gang igjen etter en

passiv periode, så aktiviteten er stadig økende. Lokallagene virker som pådrivere i sine kommuner og sørger for at gjeldende bestemmelser overholdes. Det er derfor et stort savn at vi mangler aktive lokallag nettopp i de områdene hvor forurensningene er størst.

Måler pH for britene

For å skolere kommende generasjoner, sprang det også ut herfra et samarbeidsprosjekt med Storbritannia. Dette prosjektet har forgreninger til alle landets fylker. Skoleelever samler inn nedbør, måler pH, gjør meteorologiske observasjoner og følger med på utviklingen i vann og vassdrag. Ved å offentliggjøre resultatene hos hovedforurensneren vår, håper vi å påvirke opinionen slik at selv britene begynner å rense avgassene fra sine kullfyrte kraftverk. Det er også viktig for unge mennesker å få lov til å gjøre noe aktivt med miljøproblemene og ta ansvar for å være med på å løse dem. ☼

TISNING PER MARQUARD OTZEN

Innhold:

Den livsviktige giften	4
Forbrukerne må styre markedet	6
Harmonien brutt på Bjørnøya	10
Naturen uten rettsvern	12
Kraft for feil kart	15
De sinnssyke	16
I bildet: Chris White	20
Bleier uten klor	22

Nr. 3 – 1988
24. årgang.

Redaktør: Arild Ådnem

Redaksjonskomité:
Bredo Berntsen,
Anders Goksoyr,
Erik Solheim,
Trond A. Svensson,
Ragnar Vik,
generalsekretæren, informasjonsssekretæren og redaktøren.

Forsidefoto: Kjetil Bjørklund/
Tore Røbergshagen

Norges Naturvernforbund
Postadresse:
Postboks 6804, St. Olavs plass,
0130 Oslo 1.

Besøksadresse:
Pilestredet 41B, Oslo
Tlf.: (02) 42 95 00.

Postgiro: 5 09 46 02.
Bankgiro: 6026 05 03033.

Medlemskontingent:
Personlig medlem pr. år kr. 160,-
Familiemedlem (hovedmedlems
ektefelle eller hjemmeværende
barn under 25 år) pr. år kr. 25,-
Pensjonister (inkl. Norsk Natur)
pr. år kr. 80,-. Livsvarig medlem
kr. 3000,-.

Medlemmer av Norges Naturvernforbund er automatisk medlem av det fylkes- og lokallag vedkommende søker til.

The Norwegian Society for Conservation of Nature. Member of International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN).

Produsert i regi av
Boksenteret a.s
Sats: GPG Sats & Trykk
Repro: Scan-Lith
Trykk: Team Grafisk

Vi minner om Naturvernforbundets ozon-aksjon.
Postgirokonto: 2 36 87 85.

Hull eller ikke hull

B

eregninger fra 1982 viste at ozonlaget ville bli redusert med 5–10 % i løpet av en hundreårsperiode, dersom utslippene av klorholdige forbindelser fortsatte som før. (NKS/NNV: «Det gjelder vårt livsmiljø» s. 62.)

Seks (og altså ikke hundre) år senere presenterer romfartsorganisasjonen NASA beregninger som viser at ozonlaget over Skandinavia er redusert med mellom seks og åtte prosent i løpet av de siste 16 årene. Deretter står en norsk forsker frem og hevder at ozonlaget over Norden er tykkere enn på lenge – ingen grunn til bekymring.

Hull eller ikke hull – Naturvernforbundet kan ikke vente på et samstemt svar fra forskningen. Det må være oss tillatt å reagere raskt med utgangspunkt i at det verste alternativet er det mest sannsynlige. Men fordi det ikke er helt usannsynlig at det gunstigste alternativet er korrekt, vil forbundet risikere å ta feil. Den risikoen må vi imidlertid ta. Alternativet er handlingslammelse.

Tilsvarende forhold gjelder også når Naturvernforbundet nå går ut og lager rabalder på markedet ved å utpeke en rekke produkter som ozondreper samtidig som andre anbefales som ozonvennlige. Til tross for krav til oss selv om nøyaktighet og pålitelighet, vil feil kunne forekomme. Hvilket produsenten nok kommer til å gjøre oss ettertrykkelig oppmerksomme på. Vi kan imidlertid trygt love at vi ikke skal begå så mye som en brøkdell av alle de feil forskning og produsenter har begått i nyvinningens og konkurransens tjeneste – feil som vi mennesker og resten av naturen daglig får unngjelde for.

Mye tyder på at forbundets ozonaksjon kan bli spesielt effektiv ved at det innledes et samarbeid med miljøvernorganisasjonen Friends of the Earth som har virksomhet i 30 land. Effekten er imidlertid også avhengig av at du som forbruker følger opp.

Den livsviktige giften

Ozon er livsviktig. I ozonlaget, 50-50 kilometer over jordas overflate, stanses mesteparten av det ultrafiolette lyset fra sola. Hvis mer av dette lyset når jorda, regner forskerne med at flere mennesker får hudkreft, og at planteproduksjonen blir mindre både på land og i havet.

Men samtidig er ozon en gift. Et tilstrekkelig stort ozoninnhold i lufta vi puster inn kan føre til luftveissykdommer. Ved mindre innhold av ozon slipper dyr og mennesker lettere unna – men plantene rammes.

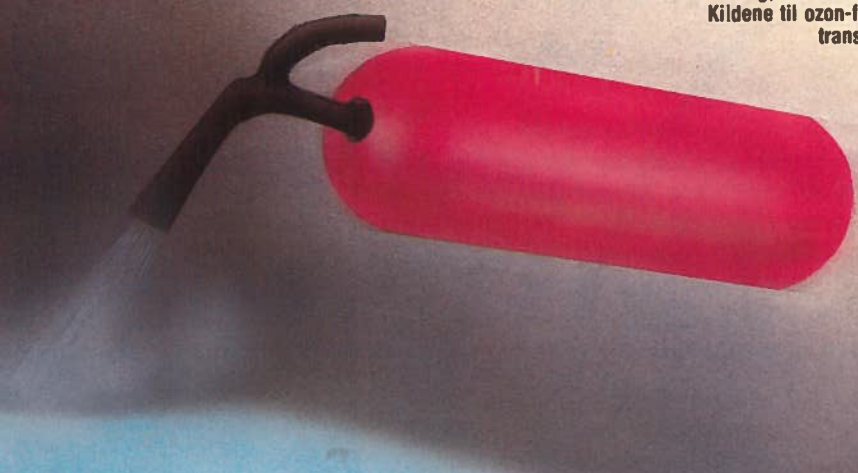
Arsaken til at ozon er en gift, er at det reagerer svært lett med andre stoffer. Dermed oppstår det nye kjemiske forbindelser. Disse har ikke de samme egenskapene som de gamle, egenskaper som kan være livsviktige for dyr og planter. Derfor er ozon farlig her nede.

Den samme evnen til å reagere med andre stoffer gjør at det blir mindre ozon der vi trenger det. Når bestemte typer luftforurensning når ozonlaget, reagerer de med ozonet. Det dannes nye forbindelser, og de stanser ikke det ultrafiolette lyset slik ozon gjør.

For mye her nede
Ozonmengden i lufta behøver bare bli en halv gang større enn normalt, for de mest ømfintlige plantearte-

ne får synlige skader. Men det er ikke bare de synlige ozonskadene som er alvorlige. Ozonskadde planter kan være mindre motstandsdyktige overfor frost, tørke og insektskader enn friske planter. Derfor kan det være lett å ta feil av hva som er den egentlige årsaken til at plantene blir svekket. Mange forskere mener

Ozon er en livsviktig gift. I ozonlaget reduseres solas ultrafiolette lys, som er farlig for mennesker, dyr og planter. Utslipp fra industri og forbrukere, for eksempel haloner fra brannslukningsutstyr, tærer på ozonlaget. Langs bakken er ozon skadelig, i første rekke for planter. Kildene til ozon-forurensninger er transport og industri.

ozonskader kan være årsaken til at man ofte får skogdød uten at det er mulig å finne synlige forurensnings-skader på trærne.

Angriper grønne celler

Unaturlig høye konsentrasjoner av ozon skyldes utslipp fra transport og industri. Fra disse kildene kommer hydrokarboner og nitrogenoksider. Ozonet dannes når disse stoffene kommer i kontakt med oksygen og sollys.

Skader på planter oppstår fordi ozonet trenger inn i bladene. Der inne angriper ozonet først og fremst de grønne cellene, de som inneholder klorofyll. Det er i disse cellene plantenes produksjon - fotosyntesen - foregår. Derfor blir produksjonen mindre når en plante vokser i luft som inneholder for mye ozon.

En type av de grønne cellene er de som utgjør lukkemekanismen rundt bladets spalteåpninger. Hvis lukkemekanismen ikke fungerer som den skal, har bladet vanskelig for å holde på fuktighet. Dette er årsaken til at uttørking kan være en vanlig skadeeffekt av høyt ozoninnhold i lufta.

For lite der oppe

30 - 50 kilometer høyere oppe blir ozonlaget stadig tynnere. Hovedårsaken er utslipp av syntetiske stoffer med klor og brom, som for

eksempel KFK og haloner. Disse stoffene er motstandsdyktige nok til å greie den rundt ti år lange turen opp til ozonlaget. Men der oppe spaltes de av det ultrafiolette lyset. Dermed frigjøres klor- og bromatomene, de mest effektive ozonnedbryterne vi kjenner.

Problemet med disse stoffene er at de fungerer som *katalysatorer*. Det vil si at de setter i gang en prosess der nye stoffer dannes, uten at de selv blir del av de nye stoffene. På denne måten fortsetter et fritt klor- eller bromatom å ødelegge ozonmolekyler, helt til det reagerer med et annet stoff enn ozon, og danner en stabil forbindelse. Statistisk sett rekker et fritt klor- eller bromatom å ødelegge omlag tusen ozonmolekyler, før det treffer et molekyl av et annet stoff som det reagerer med.

Et eksempel

Uttrykt i formler er dette et eksempel på en reaksjon som foregår når ozon brytes ned (Reaksjonen er svært forenklet): Ozon er bygget opp av ett oksygenmolekyl og et "ekstra" oksygenatom. Formelen for ozon er O_3 . Det "ekstra" oksygenatomet

er relativt løst bundet til oksygenmolekylet. Det er dette som gjør at ozon reagerer så lett med andre stoffer.

En type KFK er KFK 12. Det består av ett karbonatom, to kloratomer og to fluoratomer. Når KFK 12 når ozonlaget, spaltes det av det ultrafiolette lyset. Dermed frigjøres to kloratomer ($2Cl$).

De frie kloratomene angriper hvert sitt ozonmolekyl, og reagerer med det «ekstra» oksygenatomet. Dermed får vi to molekyler klormonoksid ($2ClO$) og to oksygenmolekyler ($2O_2$). I neste fase reagerer oksygenatomene som er bundet til kloratomene med hverandre. Dermed får vi nok et oksygenmolekyl - og to frie kloratomer, som kan begynne prosessen på nytt.

På denne måten kan klor redusere ozonet til oksygen, uten selv å bli forandret. Formelen blir $2Cl + 2O_3 \rightarrow 2ClO + 2O_2 \rightarrow 2Cl + 3O_2$.

Ozonaksjonen: – Forbrukerne må styre markedet

Naturvernforbundet satser på forbrukerne i kampen for å redde ozonlaget. I annonser og brosjyrer oppfordres forbrukerne til å velge bort produkter som inneholder eller er laget med klor og brom.

Minst 60–70

prosent av nedbrytingen av ozonlaget skyldes utslipp av syntetiske stoffer med klor og brom. De etterhvert velkjente KFKene er eksempler på slike stoffer. Men det finnes mange andre også, og KFKene er faktisk ikke de verste, sier nyansatt generalsekretær Jørn Siljeholm i Naturvernforbundet.

Ikke bare ozonlaget

Det er ikke bare ozonlaget som trues av stoffer med brom og klor.

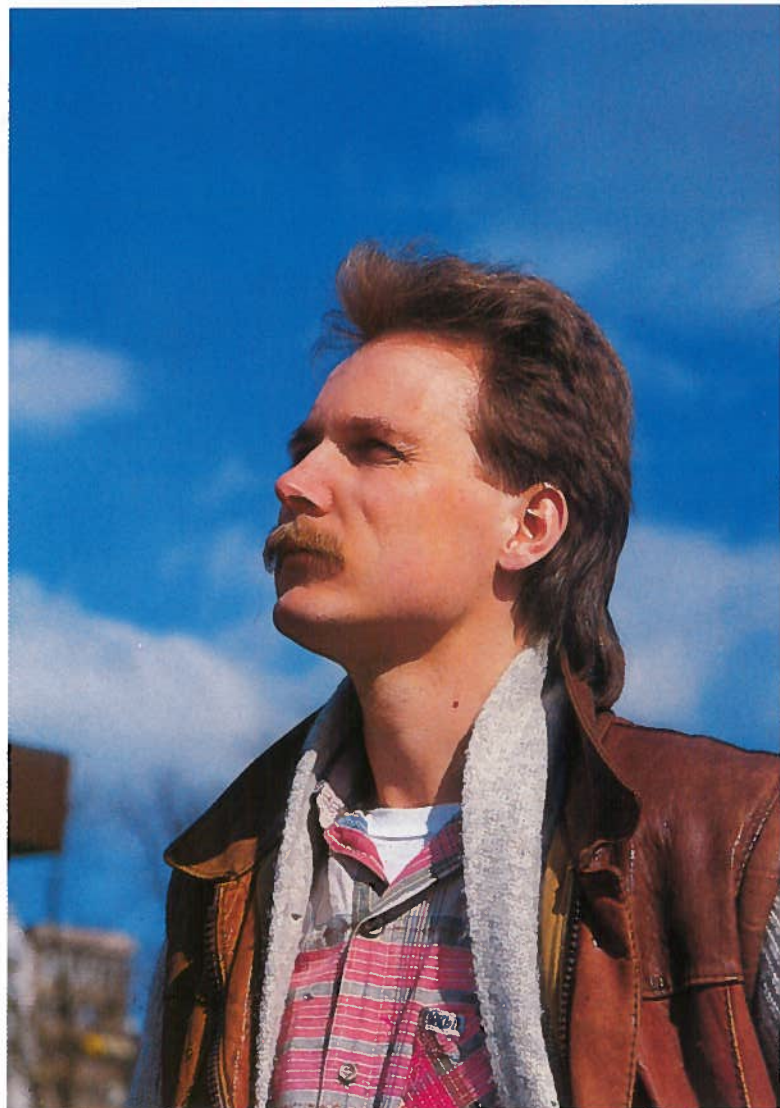
– Det er få stoffer som overfører mer problemer til framtidige generasjoner enn syntetiske stoffer med brom og klor. De aller fleste av disse stoffene brytes uhyre langsomt ned. Mange konsentreres oppover i næringskjedene. Ved slik konsentrasjon, eller ved tilstrekkelig store engangsdoser, kan dyr og mennesker risikere å få misdannelser, redusert fruktbarhet, kreft og hjerneskader, sier Siljeholm.

Ikke nok å flikke på problemene

Myndighetenes oppskrift for å begrense forurensninger fra produksjon er å regulere utslippene fra hver enkelt bedrift, og ulempe ved hvert enkelt produkt. Siljeholm mener man må gå mer generelt til verks.

– Hvert år spys det ut 6000 nye kjemiske stoffer på verdensmarkedet. Det er umulig å si hvilke skadeeffekter alle disse sammensatte stoffene har. Men det som er mulig, er å si at de som inneholder bestemte enkeltstoffer generelt ikke er bra. Derfor oppfordrer vi nå myndighetene til enkelt og greit å bannlyse alle stoffer der brom og klor er bestanddeler.

Industrien har rikelig med alternativer. Men de bruker dem ikke før de må, sier Siljeholm.

Forbrukere for ozonlaget

Naturvernforbundets ozonkampanje er basert på at forbrukerne skal styre markedet i riktig retning.

– I ozonkampanjen oppfordrer vi folk til å velge bort syntetiske produkter med brom og klor. Og siden vi mener myndighetene bør gå generelt til verks mot de mest skadelige stoffene, håper vi å få forbrukerne til å gjøre det samme. Jeg er klar over at det kan virke litt merkelig å skjære de små flaskene med korrekturlakk og de store isolasjonssystemene over samme kam. Men vi mener altså at det er nødvendig med en generell negativ holdning til produkter med brom og klor. Dessuten kommer man ikke unna at det er de mange små bekkene som til sammen blir en stor å i ozonproblematikken også, sier Jørn Siljeholm. ☘

Kravene

Her er kravene Naturvernforbundet stiller til myndighetene i forbindelse med ozonkampanjen:

- ★ Forbud mot haloner innen 1995
- ★ Forbud mot KFK innen 1995
- ★ 50 prosent reduksjon av all bruk av klorerte og bromerte løsningsmidler innen tre år. Forbud innen 1995.
- ★ Forbud mot andre syntetiske stoffer med klor og brom (f.eks. PVC), som under nedbrytning avgir stoffer som ødelegger ozonlaget, innen 1995.
- ★ På kort sikt: Miljømerking av forbrukervarer.

Produktoversikt:

Nye varer i søkelyset

Spraybokser og emballasje har til nå tatt mye av oppmerksomheten rundt produkter som er med på å ødelegge ozonlaget. Naturvernforbundets produktoversikt setter søkelyset på to nye varegrupper: Brann-

slokningsutstyr og løsningsmidler.

H

alvparten av det norske bidraget til ødeleggelsen av ozonlaget skyldes en stoffgruppe som kalles haloner. 90 prosent av det norske forbruket av haloner skyldes brannslukningsutstyr, både små apparater til privat bruk, og større systemer til bruk i f.eks. bedrifter.

Verre enn KFK

Halonene er tre til ti ganger mer effektive til å bryte ned ozonlaget enn de mest aggressive KFKene, som vi finner blant annet i ulovlig importerte spraybokser.

Så skadelige er ikke løsningsmidlene. Men forbruket av ozonskadelige løsningsmidler øker så kraftig at selv om halon- og KFK-forbruket senkes, vil ozonlaget fortsette å minke.

Nesten overalt

Det største forbruket av ozonskadelige løsningsmidler finnes innen grafisk, kjemisk og fotografisk industri. Men du kan finne produkter med løsningsmidler i nesten alle slags butikker.

Det er bare løsningsmidler som inneholder klor eller brom som er skadelige for ozonlaget. Du bør være spesielt på vakt overfor produkter som er merket med 1.1.1 Trikloretan, Kloroform, Metylenklorid eller Metylkloroform.

Kjøle- og fryseutstyr

Naturvernforbundet oppfordrer ikke bare til å velge bort ozonskadelige produkter i sin kampanje. Forbrukerne skal også ha alternativer å se etter.

Når det gjelder kjøle- og fryseutstyr anbefaler forbundet å bruke skap av merket Supercool. Supercool-skapene bruker ikke KFK som kjølevæske, i motsetning til alle andre kjøleskap på det norske markedet.

Møbler og madrasser

Moderne, «myke» møbler er fylt med skum, ofte med en kjerne av kompakt skum med lag av lettere, mykere skum ut mot overflaten. Alle lette kvaliteter møbelskum er blåst med KFK. Produsentene hevder at det lette, KFK-blåste skummet er helt nødvendig for møblenes komfort.

Møbler i kurv eller tre kan gjøres komfortable uten å bruke møbelskum. Hvis du likevel vil ha møbler fylt med skum, oppfordrer Naturvernforbundet til å be om produkter som har minst mulig innhold av KFK-blåst materiale.

Når det gjelder madrasser i skum, er regelen at det som er bra for ryggen din, også er bra for ozonlaget. Det er bare billige, svært myke madrasser som er blåst med KFK.

Isolasjon og spraybokser

På markedet finnes mange slags varianter av plastbasert isolasjon. De kan se like ut, men mens noen er produsert ved hjelp av KFK, er andre produsert etter metoder som ikke skader ozonlaget. Naturvernforbundet oppfordrer her til å spørre seg for i butikken, og til å velge isolasjonsmateriale som ikke er plastbasert dersom man ikke får noen garanti for at produktet er laget uten KFK.

Allerede i 1981 innførte Norge forbud mot å selge spraybokser med KFK som drivmiddel. Likevel finnes det flere KFK-baserte spraybokser på det norske markedet. Størstedelen av problemet skyldes ulovlig import, men det er også ett merke som har dispensasjon fra forbudet.

Skumplastemballasje

Skumplastemballasje har fått mye oppmerksomhet i forbindelse med ødeleggelsen av ozonlaget. Emballasjen det gjelder er den glatte, vannavstøtende typen skumplast vi kan finne under kjøtt, pålegg, i krus, varmmat-esker og eggekartonger.

Mesteparten av skumplastemballasjen på det norske markedet er blåst med pentan, ikke med KFK. Utseendemessig er de to typene til forveksling like. Pentan skader ikke ozonlaget, men er brannfarlig, giftig og medvirkende årsak til skader på skogen.

Naturvernforbundet anbefaler å sjekke om emballasjen i din dagligvareforretning er pentan- eller KFK-blåst. Uansett er papp å foretrekke.

Meieriene bruker KFK-blåst emballasje til Milkshake, og til yoghurt-begre i noen deler av landet. ☘

– Mens vi venter på politikerne må forbrukerne styre markedet i riktig retning. Ozonlaget tåler ikke at vi fortsetter å nøle, sier generalsekretær Jørn Siljeholm i Naturvernforbundet.

FOTO: KENNETH WOOD

OZON

*Konkurransen
vinner endelig
konkurransen.
Den stiger til himmels
på sin egen suksess
og overlater taperne
til jordens krematorium.*

*Pengene løper foran oss
løper etter oss
løper av oss
hjertet
pusten
vettet.*

Sidsel Mørck

HIMMELHULLET

Akkurat i rett tid kommer en bok som på en faglig forsvarlig, men lettest og velskrevet måte forklarer hva ozonlaget er, hvordan det er dannet og hva som bryter det ned. Forfatteren John Gribbin som har doktorgrad i fysikk, skriver regelmessig for The Times og Guardian og er fysikk-konsulent for New Scientist. I boka «Himmelhullet» får vi vite hva forskerne vet og ikke

vet om konsekvensene av et tynnere ozonlag. Boka tar også opp drivhuseffekten som i stor grad skyldes de samme stoffene som ødelegger ozonlaget.

Endelig foreslår Gribbin handlingsstrategier for å redde ozonlaget. Han retter et kritisk lys mot Montrealavtalen om Klor-Fluor Karboner (KFK) og hevder at det må handles nå før det er for sent.

«Himmelhullet» er en viktig bok som vil gi leserne svar på alt de måtte lure på i forbindelse med ozon - så langt vitenskapen i dag vet svarene.

«Himmelhullet - trusselen mot ozonlaget» av John Gribbin. Med forord av professor Ivar Isaksen, Geofysisk Institutt. Cappelen forlag 1988.

Inger Næss

LEGENDER FRA EN IKKE SÅ FJERN FRAMTID

Nattsang

De to - far og sønn - fulgte en nesten usynlig sti vestover mot blågrå bakkekammer. Det var en stille, stjerneklar natt uten et vindpust. Små skyer av støv hvirvlet opp for hvert steg de tok.

*- Hvor skal vi? spurte sønnen.
- Jeg kom i tanker om noe, svarte faren. - Noe jeg opplevde sammen med min far . . . for lenge siden. Noe som også du bør få del i.*

*- Hva da?
- Vent og se.
De gikk i gåsegang over den nakne sletten, ribbet for all vegetasjon. Over dem glødet månen full og gulrød, nesten som en døende sol.*

*Litt etter befant de seg i dypblå skygger fra steile klippeblokker og begynte en slak oppstigning som stadig ble brattere. Den gamle pustet tungt.
- Jeg har visst blitt for gammel til slike strabaser, peste han.
- Men nå er det ikke langt igjen.*

De sto på toppen av en søyleformet klippe hvor det var spor etter mange leirbål . . . og de tente et nytt. Med korslagte ben satt de tause og betraktet flammene som nesten lydløst åt seg større og større.

Sønnen så spørrende på faren, men han førte pekefingeren mot leppene.

*- Vent og lytt. . .
Minuttene gikk. Et sted ute i mørket høstes et skarpt dyreskrik. Så igjen stillhet.*

«Og så . . . nesten uhørlig . . . høstes noe den unge ikke kunne plassere. Noe som minnet om vinden. Men det var en vindstille natt.»

*- Hva. . .
Igjen førte faren pekefingeren mot leppene.*

*Lydene økte i styrke.
Raslende lyder . . . susende . . . knirkende . . . som om noe stort og frodig vaiet i vinden. Noe som var fylt av liv og fjernt fra den triste melodien vinden pleide å synge over de nakne slettene.*

Den unge stirret forvirret utover det golde landskapet rundt seg. Men ingenting beveget seg der ute. Han så bare månen og stjernene og urørlige skygger i blått.

Plutselig opphørte det hele. Igjen høstes bare lydene fra bålet.

*- Hva var det?
- Jeg vet ikke så sikkert. Men noen sier det er et slags ekko. Et ekko fra noe som en gang var. Noe som het skog og som fylte hele denne sletten. . .*

*- Hva er . . . skog. . .
- Heller ikke det vet jeg med sikkerhet. Men det var visst noe vidunderlig. Stort og grønt, som sang i vinden og duftet deilig. Det er iallefall det min far fortalte meg. Og du hørte jo det samme som jeg.*

*Gutten nikket svakt.
- Skog . . . sa han lavt, som om han smakte på ordet. ❄*

Tekst og
tegning:
Thore
Hansen

Harmonien brutt på Bjørnøya?

Arktisrosenrot. I Norge bare funnet på Bjørnøya og Spitsbergen.

Polarlomvi var den vanligste alkefuglen på fuglefjellet.

Vi befinner oss i Sortland i Vesterålen. Sol og varme sommerdager setter sitt preg på den storslåtte nordnorske natur. Det er fristende å stoppe her, leie en sykkel, gå turer eller drive «tinderangel». Vi skal imidlertid videre nordover, langt nord til en liten prikk på kartet mellom Nordkapp og Spitsbergen: til Bjørnøya. En verden for seg, ensom og tilsynelatende isolert.

10
Tekst og foto:
Finn Ervik og
Kjell Arne
Johanson

Det er et gammelt ønske som skal oppfylles. Kystvakta har sagt seg villig til å frakte oss til og fra Bjørnøya. Vi er 20 og 21 år, ferske studenter i Oslo og Bergen. Turen foretas på eget initiativ, men vi skal samle ferskvannssekter til de to universitetene.

Etter et døgn ombord på K/V Senja, blir vi satt i land på øya med helikopter. Det første inntrykket av evig kulde, tåke og livløshet forsvinner så snart helikopterduren stilner. Lyden av sjøfugl tar overhånd. Rødnebbterne er nærgående – stiller og stuper. En setter seg på hodet mitt og hakker meg i pannen.

Sletteland med lyd og liv

Bjørnøya Radio ligger på nordkysten. Stasjonen er for tiden bemannet av 3 kvinner og 10 menn. Her lander vi om kvelden og blir gjestfritt mottatt av øyas «innbyggere». Tilbud om husrom takker vi nei til. Sove er ikke hva man starter med på Bjørnøya! Forresten er det jo lyst som om dagen. Med tunge sekker begir vi oss sørover kl. 24. Slettelandet med fiskerike innsjøer og elver må forseres. Denne sletten utgjør størstedelen av øya som er 2 mil lang fra nord til sør. Først virker landskapet bare goldt og flatt. Vi

ser nesten ingen fugler. Men ganske snart blir vi oppmerksomme på at luften er fylt av rapping, skarpe skrik og kvidder. Lydene kommer langt borte fra eller like ved, stiger tilsynelatende like opp av bakken. Så får vi øynene med oss. På et vann i nærheten lander et par kvitkinngjess. Ute i tåken letter en flokk islom for så å suse henover hodene våre. En tyvjo som jager en polarjo, lager et voldsomt rabalder. Vi ser også fjelljo og storjo.

Ut på morgenkvisten er vi fremme ved Gåsevatnet. Her blir vi mottatt av en sint polarmåke, men vi slår opp teltet likevel. Gåsevannet ligger sentralt i den kupert sørlige delen av øya. Ymerdalen fører mellom Hamberg- og Antarticfjellet opp til Fuglefjellet som danner sørspis-sen. Like øst for oss ligger Miseryfjellet med øyas høyeste punkt, Urd, 536 m.o.h.

Kulisser av lys og tåke

Vi våkner av at sola glitrer på teltduken. Titter ut. Riktig, øya ligger badet i sol. Vel vitende om at dette er en sjeldenhet, legger vi energisk av sted mot Urd. Opp for å få en oversikt over vår «nyerobrede» øy. Herfra ser vi det hele. Toppen er skarp. Dypt under oss slår bølger mot Vesalstranda. Omsider kommer tåken innover. Det er den øya er kjent for. Bak toppen blir det et tomrom som tåken ikke klarer å tette. Den danner en «osteklokke» over Urd. Som kulisser henger den mot havet, og solen skinner ned mellom disse «kulissene» og gjør havet asurblått.

Verdens største fuglefjell

Et par dager etter er vi på vei til fuglefjellet som etter sigende er et av verdens største. En flere kilometer lang, sydvendt kyst stuper opp til 440 m ned i et lunefullt Nordishav. Også raukene som rager utenfor næringen, er dekket av sjøfugl. På lang avstand kjen-

ner vi stanken av guano og fiske-rester. Så hører vi den monotone duren av tusen vingeslag og sultne skrik, ikke helt ulik lyden fra et vepsebol. På kanten av det svimlende stupet vralter tilfredse og velfødde dunklumper nesten uanfektet av oss. Dette er polarmåkens unger. Lenger nede er det polarlomvi, krykkjer, alkekonger, havhester, teist og noen lunder. Inntrykkene er overveldende. Det hele ligger badet i sol – havet og de grønne slettene på toppen av fuglefjellet. Små tåkedotter svever opp og ned langs den svarte fjellveggen.

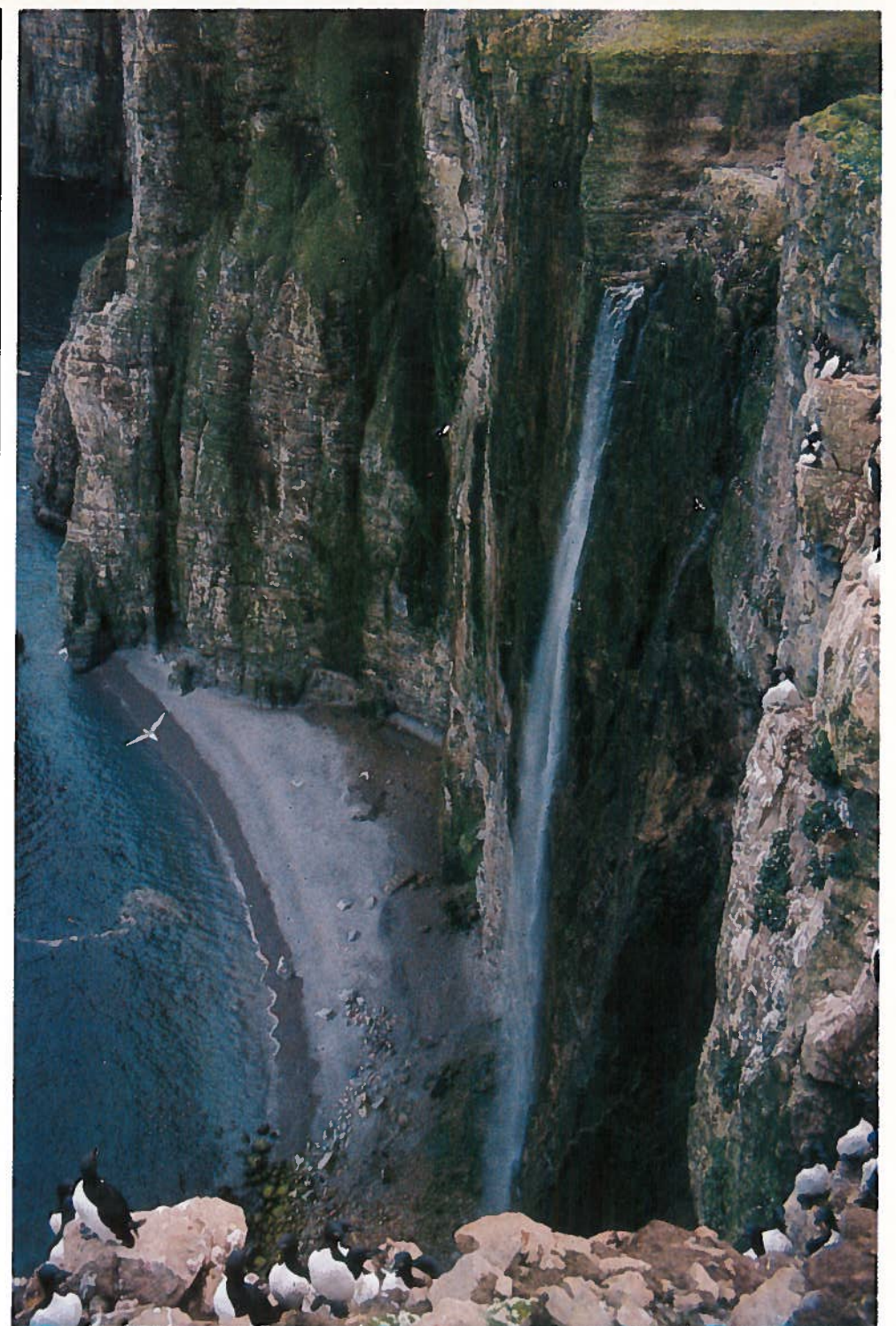
Overraskelsenes øy

Det slår meg at Bjørnøya er overraskelsenes øy. Her er iskaldt, goldt og øde. Her er stein, snø, tåke og stormer, men man kan også se havet rent, klart og gjennom-siktig slå dovent mot en strand. Man kan høre ender og gress rappe, vaske seg og bruse med vingene i de næringsrike sjøene. På Bjørnøya finner man den mest storslåtte natur. Samtidig er her masse detaljer å merke seg. Steinenes farger og former, fossiler, polygonmark og tuemark, stein-, jord- og vegetasjonsstrukturer. Fargesprakende urter som polarsoleie og rødsildre lyser opp. Kronbladene til svalbardvalmuen er store, hvite og silkefine. Men berører man dem, føles det som om de er laget av papp.

Vi er ytterst heldige med været. Ikke sjelden våkner jeg midt på natten av at skyene og tåken oppløses og forsvinner. Øya ligger skyfri. Midnattsolen kaster sitt gule lys over teltet, vannene, fjellene og mosen. Stille, kun et svakt, isende kaldt trekk fra nord. Det gir en lun og hjemlig følelse å lytte til de to ærfuglfamiliene som har tilhold på vannet like ved. De rapper forsiktig og svømmer tett sammen som for å holde på varmen. Også et par haveller har landet. De dykker iherdig og ser ut til å stortrives i vannet som holder 3 grader.

90 prosent av lomvibestanden utryddet

Fuglelivet på Bjørnøya er meget interessant. Dette fordi øya virker som en flaskehals for trekket til og fra Svalbard. Pattedyr er det færre av. Vi ser kun polarrev og en sel. Ellers fins isbjørn, men den trekker som regel nordover med isen. Umiddelbart får vi det inntrykket at naturen her er nok-så urørt og harmonisk. Dette er dessverre ikke riktig. På stasjonen kan de fortelle at 90 % av lom-

vibestanden er utryddet på ett år – sultet ihjel. Dette er den pris naturen betaler for de mange laster lodde som især norske fiskebåter har fraktet hjem. Vi ser kun to levende eksemplarer av alke. Polarlomvien som er mer altetende, holder fortsatt stand, men hvor lenge?

Fremtidig oljebase?

I tidligere tider var Bjørnøya tilholdssted for enorme mengder hvalross. 1700-tallets rovdrift på dette dyret sørget for total utryddelse i området. I Kvalrossbukta ser vi skjelettrestre og rustne jernmonstre ligge strødd som en påminnelse om kortsiktig tanke-

gang og liten forståelse for ressursenes begrensning. Det viser også hvor lite vi bryr oss. Vil vi fortsette der 1700-tallets fangstfolk sluttet sin vandalisme? Nå raser oljefeberen og norsk storindustri har følere ute med henblikk på en eventuell etablering på øya dersom det blir funnet olje i Barentshavet.

Men hvis vi vil ta lærdom av tidligere feil, må det etter vår mening bety at vi oppretter en nasjonalpark på øya. Nå er hvalrossen fredet, men hva så? Vil den noen gang igjen kunne innta den forrevne kysten og de mange strender som synes bare å vente på dette praktfulle dyret? ❄

Et fint slør på 120 m danner Spitrøfossen ved fuglefjellet.

NNV-leder Erik Solheim om kraftlinje-dom:

Leder Erik Solheim i Norges Naturvernforbund mener retts-saken om kraftlinja Mel-Skei viser at rettsvesenet står på feil side i naturvernsspørsmål.

Naturen uten rettsvern

– Rettsaken om kraftlinja Mel – Skei, som Naturvernforbundet og de andre verneinteressene tapte, har hatt en viktig funksjon: Vi har igjen fått bekreftet at naturen ikke vernes av rettsapparatet.

Dette sier leder Erik Solheim i Naturvernforbundet, i en kommentar til dommen som Sunnfjord Herredsrett avsa i mars.

Kort fortalt dreide rettsaken seg om tre problemstillinger: For det første at Sogn og Fjordane Energiverk i 1987 satte i gang bygging av ei kraftlinje uten å ha formell godkjenning fra Olje- og Energidepartementet. For det andre at departementet godkjente byggingen, på tross av at Stortin-

get tidligere hadde antydning av annen trase for kraftlinja. Og endelig at Astrid Nistad måtte være inhabil, fordi hun samtidig var styremedlem i Sogn og Fjordane Energiverk og statssekretær i departementet.

Verneinteressene: – Inhabil statssekretær

Dermed var Nistad med på både å søke om tillatelse til å bygge kraftlinje, og siden å godkjenne søknaden, mente naturverninteressene. Blant argumentene departementet brukte da de godkjente søknaden, var at det ville bli for dyrt å stanse byggingen. Men Nistad må ha visst at byggingen

ble satt i gang før energiverket søkte om godkjenning, hevdet verneinteressene, som foruten Naturvernforbundet besto av tre grunneiere og Informasjonskomiteen for Gaularvassdraget.

Retten: – Inhabil? Ikke avgjørende

Dom i saken falt i midten av mars. Retten mente det ikke fantes «tilstrekkelig godtgjørelse» av saksbehandlingsfeil for å stanse byggingen av kraftlinja. Men tvilen var såpass stor at naturvernerne ikke ble pålagt å betale saksomkostninger.

Spørsmål om inhabilitet valgte retten å ikke ta stilling til, fordi Astrid Nistads posisjon etter deres mening ikke hadde vært avgjørende for behandlingen av saken. Likevel mente retten Nistad burde holdt seg unna saksbehandlingen.

Naturvernforbundet: – Nedslående

– Resultatet av rettsaken er på mange måter nedslående, sier leder Erik Solheim i Naturvernforbundet. Han mener saken viser at norsk natur ikke har noe rettsvern.

– Retten må ha vært i tvil, blant annet fordi saksøkerne slapp saksomkostninger. Og flere av premissene i dommen burde lede til en helt annen konklusjon enn den retten trakk. Men i siste instans virker det som om retten ikke våget å ta det avgjørende skrittet, sier Erik Solheim.

Johan Rørvik i Informasjonskomiteen for Gaular er fornøyd med at komiteen ble godkjent som part i saken. Ellers mener han i likhet med Solheim at naturen står uten rettsvern når det handler om store penger.

– Bare motparten setter opp lange nok regnestykker, spiller det ingen rolle om naturen blir ødelagt, sier Rørvik.

Hverken Rørvik eller Solheim angrer på at de gikk til søksmål.

Advokat Ketil Lund: – Skuffende

– Resultatet av rettsaken er

skuffende fordi verneinteressene bare fikk medhold der det ikke betydde noe for motparten, sier høyesterettsadvokat Ketil Lund. Han førte saken for vernesiden.

– Etter min mening ble vi pålagt å føre en for sterk bevisbyrde. Der det burde være nok å sannsynliggjøre, mente retten at vi manglet «tilstrekkelig godtgjørelse». Verneinteressene oppnådde å markere sine standpunkter, dermed har de uansett fått utbytte av rettsaken. Men som jurist kan jeg ikke si meg fornøyd med dommen, sier høyesterettsadvokat Ketil Lund. ☛

En rask kopp herlig sjokolade...

Sjokao
MEIERIENS SJOKOLADEMELK-PULVER

Melken er i produktet!
Fullt ferdig til bruk.
Blandes bare med vann.

Sjokao er fullt ferdig til bruk - alt du trenger er varmt vann!

NORSKE MEIERIER

På sykkel tur i sommer?

I boka *Sykkelferie i Norge* får du 22 turforslag til sykkel turer i hele Norge, og en mengde tips til planlegging og gjennomføring av sykkel turen.

Boka får du gratis som medlem av Syklistenes Landsforening, eller du kan kjøpe den for 45,- kroner hos bokhandlere, turistkontorer, eller i Syklistenes Landsforening.

Unngå sykkeltyveri!

Men blir sykkel din først stjålet, får du som medlem av Syklistenes Landsforening erstattet den del av tapet som ikke dekkes av annen forsikring med inntil 1.500,- kroner, uansett sykkelens merke eller alder. Som medlem i Syklistenes Landsforening får du det informasjonsrike medlemsbladet *På sykkel* fire ganger i året.

Du kan overnatte på Norske Vandrehjem til medlemspris, og du får juridisk veiledning i spørsmål som angår sykkelulykker og erstatningsspørsmål.

Klipp ut kupongen og send den i utfylt stand til Syklistenes Landsforening, Majorstuveien 20, 0367 Oslo 3.

- Jeg bestiller ... eks. av boka *Sykkelferie i Norge*.
- Jeg vil bli medlem i Syklistenes Landsforening.

Navn: .....

Adresse: .....

Betyr miljøvern noe for ditt barn?

Hovedinnholdet i en bleie er naturlig nok oppsugingsmaterialet – en oppmalt cellulose som ofte kalles «fluffmasse».

Når noen bleier er hvitere enn andre skyldes dette at disse bleiene inneholder cellulosemasse som er bleket med klor kjemikalier. Denne blekeprosessen kan gi miljøskader ved at store mengder klor kjemikalier slippes ut i naturen.

Libero, Lenina-T og Krabat har ikke klorbleket fluffmasse!

Saba Mølnlycke's bleier er litt gulere i tonen enn de som er klorbleket fordi vi bruker en cellulosemasse som ikke klorblekes. Bruk av mekanisk masse gjør også at vi kan utnytte omtrent dobbelt så mye av hvert tre. Dette betyr at vi hverken «overforbruker» skogen eller forurenser det miljøet ditt barn skal leve videre i.

Derfor kan miljøvern bety noe for ditt barn!

Idé/Design a/s

For ditt barns fremtids skyld.

SABA Mølnlycke

Kraft for feil kart

Samstundes med denne utgjevinga av Norsk Natur, avgjer Stortinget kva framtid Breheimen skal få. I den samanhengen har vi bedt leiar Erik Solheim i

Naturvernforbundet om eit innlegg.

S

tatkraft ventar eit underskot på rundt ein milliard kroner i år. Grunnen er eit kraftoverskot på mange milliardar kilovattimar som pressar prisen og inntektene ned for kraftverka.

Dei store kjøparane i industrien seier opp sine langsiktige avtaler om levering av fastkraft. Det er meir lønsamt å spekulere i kjøp av billeg overskotskraft – tilfeldig kraft som er like god som fastkraft fordi det alltid er nok av ho.

Verdilaus straum

Utbyggingar som fylkeskommunar pressa gjennom for berre få år sidan fordi dei skulle gje inntekter og økonomisk oppsving har i praksis vist seg å bli økonomiske marer. Igjen fordi overskotskrafta flyt omkring som verdilaus straum.

Kort og brutalt er det avslørt kor alvorleg misvisande det offisielle, norske kraftbildet har vore i årevis. Det dogmatiske prognosemakeriet, skapt først og fremst i NVE, har bygt på feil grunnlag og vist feil veg.

Industrien har køyrt sitt intense

FOTO: KJETIL BARRKLUND/TONE RØBERSSVAGEN

Treff i Stryn

Breheimentreffet vert i sommar avvikla på Sundalssetra i Stryn.

T

reffet vert lagt opp som telteir frå fredag til søndag. Lokale bønder vil ta treffdeltakarane med på tur etter evne i området Sundalen opp til Sogneskaret og breen. Ved åpninga av treffet vil Ingolf Folven, formann i Berg Breheimen fortelje om utviklinga i Breheimensaka både med omsyn til kraftutbygging og nasjonalpark i området.

Per Flatberg, Samarbeidskontoret for frittstående vassdragsverne grupper held apell. Etter dagsturen laurdag vert kvelden innleia med fellesmåltid; rømmegraut og spekemat, til festtale av Erik Solheim, leiar i Norges Naturvernforbund. Det vil deretter bli dans på setervollen, til ekte gamaldansmusikk.

Påmelding til treffet til Berg Breheimen, 6892 Hjelledalen innan 15. juli. Frammøte fredag 29. juli på Sundalssetra eller for dei som ønskjer turfølgje ved Norol-stasjonen i Hjelledalen kl. 18.00. ☎

press og tener grovt på overskotet. Fleire regjeringar og Stortinget har så følgd opp, upåverkelege til det siste av motargument. Milliardar av kroner har dei sarva vekk, og uerstattelege skattar av norsk natur har dei øydelagt.

Vi skal ikkje kaste salt i såra, men det må vere tillete å minne om at Naturvernforbundet, med støtte frå ei rekkje fagfolk i ulike miljø, i årevis har hevda at den hemningslause kraftutbygginga har det ikkje vore sakleg grunnlag for. Det er ingen grunn til å bli overraska over det enorme overskotet i dag.

Fleire rop om kraftkrise?

Så må det vel vere slutt? Eller skal vi igjen høyre ekkoet frå tidlegare rop om kraftkrise når Stortinget skal diskutere den siste energimeldinga, konsesjonssøknaden for Breheimen og Samla plan for vassdrag. Skal vi igjen oppleve det tragikomiske spelet for å legge elvar i røyr, berre for å få landskapet til å stemme med eit ubrukeleg kart?

Erik Solheim

DE SINNS- SYKE

Den som tar veien fra Bergen til Lom, kan krysse Sognefjorden ved Brekke og kjøre nordøstlig over Førde og Jølster, svinge opp mot østsidan av Nordfjord og følge fjordarmen gjennom Olden, Loen og Stryn.

Og den som ikke har gjort det, bør gjøre det nå.

Det haster med akkurat denne turen.

Den som reiser her, møter motstykket til vårt drepte urbane miljø, her finnes landskaper av den skjønnhet som landskap kan ha. Jeg skal ikke forsøke å beskrive

det. Det kan ikke beskrives. Det må oppleves, sees, tas inn. Men de av oss som kommer rett fra asfalten og inn i disse strøkene, kan da oppleve dette: At her leveres et liv, et livselement, som har rømt, ikke bare fra byene, men også fra det østafjeldske Norge. Her lever stadig noe som vi er i ferd med å jage vekk fra verden. Å ta dette særegne livselement vekk fra landet, er som å skjære lemmene av et menneske. Når dette element er borte, har vi i dette landet ikke lenger noen natur, men bare en rest-natur, et natur-

lik, en natur-krøpling.

Som sagt: Jeg vil ikke beskrive hvordan verden ennå ser ut innerst i Nordfjord. Men elvene er grønne, kjølige. Der de bukker seg etterlater de noen ganger ørsmå bukter av helt hvit sand. Og i bratte kast på få kilometer styrter verden fra to tusen meter høye isøder rett, mykt, voldsomt til strandkanten. Da har vi allerede passert setre, lakselver, bruk, grønt.

Slikt skal man se selv, med sine egne øyne.

Men den som vil se det friskt, må skynde seg.

For nå skal området bygges ut. Elver skal demmes opp, krympes og tørregges, mark og jord skal flerres opp, tonnevis av oppgravd stein skal etterlates, demninger og tunneler og kraftlinjer og rør skal myrde landskapet.

For mord er hva det er.

Snakk om strøm og kraft og år 2000 og kroner og øre kan nok høres overbevisende ut, når det snakkes på kontorer i Oslo.

Men den som snakker slik ved bredden av en grønn elv i Nordfjord, kan ikke lenger virke overbevisende, ikke

engang fornuftig. For den som snakker slik, og må heve stemmen for å bli hørt på grunn av bruset fra en isgrønn foss, den er ikke fornuftig.

Han er sinnssyk.

Svakere kan det ikke sies: Den som er rede til å industrialisere, urbanisere, regulere, utnytte dette landskapet, er ikke vel bevart. Kraftutbyggingen i dette landet har sikkert et økonomisk aspekt, men også et psykiatrisk.

De som bærer ansvaret for denne utbyggingen, som partier og som enkeltperso-

ner, hører ikke hjemme i regjeringsbygget, men på lukket avdeling, på asyl. De hører hjemme under rubrikken særlig farlige og kriminelle sinnssyke.

Og som sinnssyke vil de bli stående i vår historie, når vi i løpet av noen tiår kommer til sans og samling, og staten må gå inn for å bære utgiftene ved å rive demningene igjen, slippe elver og vann fri, gjenoppbygge landskap og jordbruk, og få kjørt hele rasket av betong og stål vekk og bort og unna.

Kaj Skagen

ALLE FOTOS: KJETIL BJØRKLUND/TOHE RØBERGSÅGEN

Kommunene skal forvalte naturressursene:

Forberedelsene kommer etterpå

Det flyttes på ansvaret for forvaltningen av naturressurser i Norge. I framtida skal kommunestyrene overta mye av den makten staten har idag. Denne prosessen er i full gang. Men kommunene er jevnt over uforberedt på den nye innflytelsen, mener konsulent Thor Midteng i Naturvernforbundet.

Makten har begynt å skifte hender. I 1986 kom det ny Plan- og bygningslov, og der er kommunestyrene gitt den avgjørende myndigheten. Denne loven er ofte i bruk, og viktig blant annet i spørsmål om arealdisponering. Flere lovendringer som vil øke kommunenes innflytelse er undervegs. Fylkesmennenes miljøvern-avdelinger får etterhvert sine roller redusert fra å være maktutøvende til å bli rådgivende. Det er meningen at det skal etableres lokale miljøutvalg, i første om-

gang prøves denne ordningen ut i 80 kommuner.

Ikke modne

Thor Midteng i Naturvernforbundet mener kommunene stort sett ikke er modne for den økte innflytelsen.

– Det vil ta tid før lokalpolitikkerne får den innsikten i miljøspørsmål de trenger, for å håndtere naturressursene på en forsvarlig måte. Denne innsikten burde de fått en bedre sjanse til å tilegne seg, før nye lover ga dem større og større myndighet, sier Midteng.

Øk innsikten

Konsekvensen av denne flyttingen av makt, kan mange steder bli en mer uproff naturforvalt-

ning, mener Midteng.

– Foreløpig er etableringen av lokale miljøutvalg bare en prøveordning, og det er de færreste kommuner som nyter godt av forsøket. Det er helt nødvendig at miljøvernmyndighetene i staten – Miljøverndepartementet og fylkesmennene – nå satser på å styrke kunnskaper og innsikt også i de kommunene som ikke omfattes av prøveordningen. Til å begynne med er det ingen veg utenom klart uttrykte retningslinjer, sier Midteng.

Han er redd for at de neste åra vil gi oss mange eksempler på lokale beslutninger som preges av mangel på miljøbevissthet. ❀

Minimal miljøinnsikt

– Kommuneadministrasjonen i Spydeberg viser dårlig miljøinnsikt. Tross ett tusen underskrifter imot, tross advarsler fra miljøvern- og friluftsråd, tross fornminner og en fantastisk tilgjengelighet som turterreng, vil de legge ut et område på 1400 da. til boligbebyggelse. All argumentasjon imot blir rett og slett ignorert, sier Olav M. Skulberg i Nordre Østfold Naturvern.

Inntekter

Kampen om friområdet Hylliåsen – Hylliskogen i Spydeberg har vart i fem år. Administrasjonen i kommunen, og et flertall i kommunestyret, ønsker å utnytte presset på boligmarkedet i Oslo-området til å skaffe kommunen inntekter. Motstanderne argumenterer i hovedsak med at Hylliåsen – Hylliskogen har en beliggenhet som gjør den til en viktig trivselsfaktor i nærmiljøet.

– Fra tettbebyggelsen er det bare en liten spasertur før man er inne i skogen. Både unge og gamle har et uvurderlig utbytte av en slik kontakt med naturen, sier Olav M. Skulberg.

I siste liten

Nå ligger saken Hylliåsen – Hylliskogen hos Miljøverndepartementet og Fylkesmannen.

– Det er godt denne saken ble reist før forandringene i Planloven. Slik loven lyder idag, ville kommunen uten problemer truffet sin vilje gjennom, sier Skulberg.

Han mener denne saken kan stå som et godt eksempel på hvor vanskelig det er å nå fram med miljøvernargumentasjon overfor kommunale myndigheter.

– Stortingsmeldinger, proposisjoner og langtidspogrammer har begynt å prioritere verdier som nærmiljø og livskvalitet. Men i lokalpolitikken ser profittkrav og høyt forbruk fortsatt ut til å være de viktigste drivkreftene, sier Skulberg. ❀

FOTTURER
BREVANDRING
FJELLKLATRING
FJELLSKILØPING
TELEMARK

Vi har utstyret

Et bredt men likevel gjennomtenkt utvalg av hensiktsmessig fjellutstyr i forskjellige prisklasser. Og vi har det på lager!

Vi har ekspertisen

Mer ekspertise enn hva noen annen forretning kan stille opp med.

Vi ligger ikke lengre bort

enn ditt postkontor. Vår postordreservice i Hemsedal har forsynt fjellentusiaster over det ganske land med utstyr i over 15 år. Skriv eller ring etter vår katalog.

Du er selvfølgelig også velkommen til et besøk i en av våre forretninger i Oslo eller Hemsedal.

SKANDINAVISK HØYFJELLSUTSTYR A/S

Forretning og Postordre:
3560 HEMSEDAL
Telefon: 067-78177 Telefax: 067-78501

Forretning:
Bogstadveien 3
0355 OSLO 3 Telefon: 469075

SKANDINAVISK HØYFJELLSUTSTYR A/S
3560 HEMSEDAL
Send meg gratis Utstyrskatalogen 1987/88 med Sommertillegget 1988

Navn _____

Adresse _____

Postnummer / Poststed _____

NN 3-88

I Spydeberg i Østfold vekker en plan om å legge ut et sentralt friområde til boligformål stor motstand. Leder Olav M. Skulberg i Nordre Østfold Naturvern mener kommuneadministrasjonen viser minimal miljøinnsikt. Hadde forslaget kommet opp i dag, ville vedtak i kommunestyret ført til utbygging. Men saken ble reist før endringene i Plan- og bygningsloven. Derfor kan motstanderne nå sette sin lit til Miljøverndepartementet.

Tekst:
Jon Bjartnes

Til minne om Jordan

– Vi er sanitized som amerikanerne sier, hva kan vi si på norsk? Saniterte? Hygieniserte? Antiseptiske? Jeg mener bare at vi moderne europeere har lagt et beskyttende lag mellom oss selv og naturen – og dermed mistet kontakten.

I bildet
Chris
White

Chris White følger opp ordene med malende bevegelser: hendene spenner ut usynlig isolerende plast mellom oss for straks å rive den ned med personlig engasjement og hjertelig nærvær. Vi er i Gamlebyen i Fredrikstad. Tre hundre år gamle festningsvoller ligger mellom det 150 år gamle huset hans og den up-to-date forurensete Glomma.

Tegneren og kunstmaleren Chris White er født, oppvokst og kunstutdannet i England. Til den gamle festningsbyen og det spesielle landskapet ved Glommas munning, kom han i 1968.

Frykt for naturen

I Gamlebyen kan jeg trives... kanskje fordi jeg ikke helt trives i min egen tid. Men jeg har bodd flere år i Afrika også, hvorav ett i Lesotho, i en avsides landsby langt oppe i fjellene. Der – i direkte og nærmest fryktinngyende kontakt med naturen – lærte jeg hvor liten jeg egentlig er. Min europeiske erfaring og min måte å tenke rasjonelt på kunne rett og slett ikke anvendes: Nå forstår jeg hvordan jord og sten kan bli guder for mennesker.

Mens han snakker bærer han frem bilder og plasserer dem på gulvet langs veggene i stuen. Det er 10 store tegninger med motiver jeg aldri har sett maken til: Mer eller mindre innpakket jord, luft, ild og vann. Og en klode.

– I Lesotho var jeg på en måte revet ut av mitt kulturelle element. Men samtidig ble jeg konfrontert med naturens elementer, så direkte og nakent at jeg ble redd.

Jeg innså at vi europeere ikke ville ha noen sjanse i natuen dersom vi plutselig måtte vende tilbake til den. Kan vi samle vann? Uten vannkraner og elektrisitet er europeere fortapt! Skjønner du? Skjønner du hvor fremmede vi er blitt i forhold til naturen?

Jorden på kosmisk museum

– I disse bildene gjør du forsøk på å pakke inn elementene. Uttrykker dette fremmedgjøring, eller prøver du på en tilnærming?

– Jeg mener bildene uttrykker en frykt for å miste, og et rop om å ta vare på.

Tenk deg: En ting er å dø – en annen, minst like fryktelig opplevelse er om alt rundt deg forsvinner! Uutholdelig, men når noe verdifullt holder på å forsvinne, forsøker vi i hvert fall å berge litt. Arkeologer pakker inn representative deler og bringer dem til et museum. Jeg så for meg et kosmisk museum ute i Melkeveien et sted. Bestyreren henvender seg til de besøkende og viser frem pakkene: Her, mine damer og herrer, er hva vi klarte å ta vare på fra planeten jorden før menneskene i sin natur-fremmedhet tilintetgjorde den: litt luft, litt vann, litt jord, et spor av ild. Et minne om en klode.

– Som kunstner har du helt andre muligheter til å vise naturen enn f. eks. en forsker. Kan du i denne sammenhengen si litt om hva du kan og vil formidle med bildene dine?

Alle bilder fra naturen

– Jeg kan fortelle om den intense gleden ved naturen. Min oppgave er å formidle følelser, mitt indre liv, mitt liv i og med naturen. Alle mine bilder er tatt fra naturen. Men egentlig er det et mysterium jeg prøver å si noe om. Jeg går ofte turer på vante stier og i landskap jeg kjenner ut og inn. Allikevel finner jeg alltid noe nytt. Alltid ser jeg noe jeg ikke har sett før. Naturen lever! Dette vil jeg ha frem, denne umåtelige glede over livet i naturen, men samtidig undringen over noe hemmelig, et mysterium som ikke er der ute, men i meg selv.

De eldste teknikker

– Det er mest tegning og akvarell du arbeider med. Atelieret ditt avslører ikke de store dristige eksperimenter med henblikk på teknikk og materiale...

– Nei. Faktisk trives jeg best med det gamle – det eldste for å være nøyaktig. For meg er gleden over det å sette en strek, grunnleggende. Den er en arv fra de første mennesker som dekorerte veggene i hulen sine med kull. Jeg gjør ikke noe annet enn dem, og har den samme gleden som dem, når jeg lar min kullstift møte papiret.

– Jeg tror også det er viktig at noen kunstnere vedlikeholder de

gamle teknikker. Vi går mot et samfunn som forlanger at den enkelte skal bære med seg utrolig mye informasjon. Det virker på meg som om dette i tillegg til all TV- og video-titting svekker menneskenes visuelle hukommelse i faretruende grad. Gamle mennesker kan ennå beskrive hvorledes ting ser ut, eller så ut. Men spør et ungt menneske om veien! «– Jeg tror du kan gå til høyre der borte... jeg tror det står et tre der... kanskje...»

Kanskje mine bilder kan lære folk til å se?

Mykt og skarpt

Gjennom det sydvendte vinduet siles lyset gjennom en samling gammelt koboltglass. Midt i rommet under en storvokst kaffe busk, ligger en dyngte puter. Langs veggene, på gulvet, på hyller og skap, kryper en hær av krokodillefigurer. Jeg ser ut av vinduet mot festningsmurene.

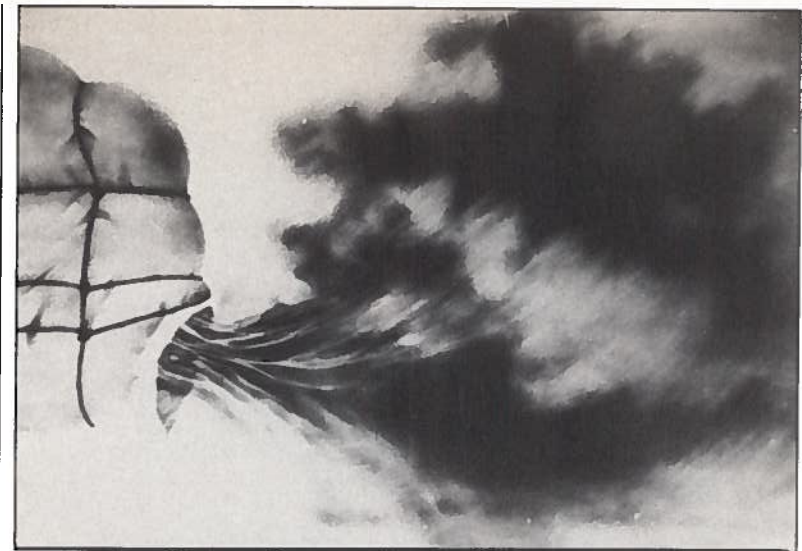
– Du har vel lagt merke til lyset her i distriktet, sier Chris White. – Et usedvanlig lys, et bløtt lys, et lys som gjør alle mennesker vakre og landskapet mildt. Se på sva-berget, det er som krem der det med sine myke, myke former faller ut mot bølgende siv, bøl- gende vann og sval vind...

Foran haugen av myke puter mønstrer jeg krokodillegarden. Seksogtyve på vakt. ❄

Hvem vil gi bildene et hjem?

Chris Whites 10 tegninger av elementene hører sammen som en familie, og han vil nødig splitte den opp. Da enkeltpersoner vanligvis ikke har anledning til å anskaffe seg 10 store bilder (94 x 66 cm) i slengen, håper Chris White at f. eks. en offentlig institusjon vil fatte interesse for bildene og finne veggplass som muliggjør en samlet presentasjon av bildene. Prisen skal ikke komme til å skremme noen fra å reflektere over muligheten.

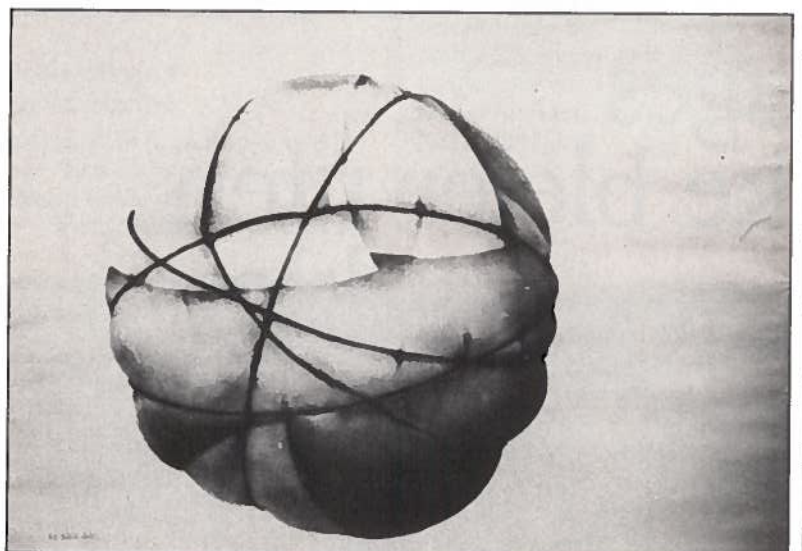
Det skulle vel ikke tilfeldigvis finnes en naken vegg på Landbrukshøyskolen, i Direktoratet for Naturforvaltning eller i Miljøverndepartementet?

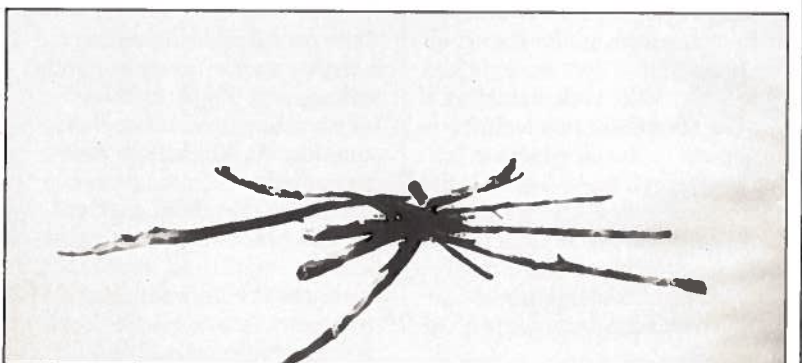
Luft

Vann

Jord

Ild

FOTO: KOTTI STENBY

FOTO: KOTTI STENBY

Nå lages norske bleier uten klor

Bleking av papir er årsak til store utslipp av klororganiske stoffer. I vår aksjonerte Naturvernforbundet

mot klorbleking av bleier. Nå er markedet så godt som rensket.

-V

i vet at bleking av papir gir store utslipp av klororganiske stoffer fra cellulose-industrien. Disse stoffene kan både være kreftfremkallende og påvirke arvestoffet hos mennesker og dyr. I en slik situasjon er det vanskelig å tenke seg noe mer unødvendig enn å bruke klor for å lage kritthvite bleier, sier informasjonsskulent Inger Næss i Naturvernforbundet. Hun har hatt ansvaret for forbundets bleieaksjon.

Markedet rensket

Både presse og kringkasting fattet interesse da Naturvernforbundet stilte opp på Rikshospitalets fødeavdeling med et lass bleier som ikke var klorbleket. Aksjonen, som fant sted på den internasjonale forbrukerdagen, må karakteriseres som svært vellykket.

– Etter at vi fikk satt søkelys på problemet i mars, tok det bare uker før markedet var så godt

Markedet er rensket for klorblekede bleier, etter en vellykket aksjon fra Naturvernforbundet. Lille Eijls bleier holdt seg uansett ikke kritthvite særlig lenge.

som rensket for de klorblekede bleiene. I dag er bleiene fra både Røklund Industrier, Saba Mølnlycke og Holmen Hygiene bleket uten klor. Dette er de suverent viktigste produsentene på det norske markedet. Av disse var det tidligere bare Saba Mølnlycke som ikke brukte klor i produksjonen. I løpet av disse ukene har også miljøvern blitt et markedsføringspoeng for bleieprodusentene, sier Inger Næss.

Nødvendig

– Det er helt nødvendig å få gjort noe med utslippene fra cellulose-industrien nå. Tofte Cellulose er Oslo-fjordens største enkeltforurenser når det gjelder organiske miljøgifter, med sitt utslipp av 15 000 tonn klororganiske stoffer pr. år. Utslippene fra Tofte er dobbelt så store som utslippene fra sammenlignbare bedrifter på svensk side av grensen. Foruten Tofte bidrar Borregaard med 4000 tonn og Saugbrugsforeningen med 1500 tonn klororganiske stoffer, sier Inger Næss.

Alternativer gir mindre sløsing

– Det finnes fullgode alternativer til å bleke tremassen med klor, for eksempel med peroksyd. Alternativene til klorbleking gir en langt bedre utnyttelse av ressursene. Når man bruker klor forsvinner over halvparten av tremassen «med vaskevannet». Aller best er det selvfølgelig å bruke mest mulig resirkulert papir. Til svært mange bruksområder er disse papirtypene fullt på høyde med det blekede papiret, sier Inger Næss.

Hun understreker at bleieaksjonen bare var begynnelsen.

– Arbeidet med å bekjempe forurensninger fra celluloseindustrien vil fortsette. Vi er overbeviste om at folk foretrekker et rent miljø framfor skinnende hvitt papir – hvis de bare får sjansen til et virkelig valg, sier Inger Næss. ✽

Svart hav snur stemningen i nord:

– Naturvern er ikke romantikk

– Her i nord har miljøbevegelsen lett fått stempel som en gjeng romantikere uten virkelighetssans. Men stemningen har snudd. Barentshavet tømmes for fisk, – det at miljøproblemene kan bli livstruende, er noe Nord-Norge føler

på kroppen akkurat nå.

Det er Jarl Hellesvik som sier dette. Han er leder i Naturvernforbundets nystartede lokallag i Hammerfest.

Denne våren har vært en blomstringstid for Naturvernforbundet i Finnmark og resten av Nord-Norge. Medlemstallet vokser, og det er dannet flere nye lokallag. Årsaken er åpenbar: Svart hav.

Et organisert alternativ
– I fiskerinæringa har bukkene passet havresekken i mange år. Vanstyret har ført til at det nå står om selve livsgrunnlaget for kystbefolkningen i Nord-Norge. Uten fisken har vi ingenting. I denne situasjonen står Naturvernforbundet fram som den eneste organiserte motparten til kreftene som vil fortsette rovfisket, sier Hellesvik.

Et organisert alternativ

– Slik stemningen er nå, tror jeg det er grobunn for mange nye lokallag langs kysten av Nord-Norge. Men avstandene er store, og det er ingen liten jobb å reise rundt for å få i gang aktivitet. Et godt eksempel på at holdningen til forbundet er positiv, er at Samorganisasjonen her i Hammerfest nylig støttet kravet om at Naturvernforbundet må få plass i reguleringsutvalget for fiskeriene. Men det bør handles fortest mulig, sier Hellesvik.

– Mange lokallag

– Slik stemningen er nå, tror jeg det er grobunn for mange nye lokallag langs kysten av Nord-Norge. Men avstandene er store, og det er ingen liten jobb å reise rundt for å få i gang aktivitet. Et godt eksempel på at holdningen til forbundet er positiv, er at Samorganisasjonen her i Hammerfest nylig støttet kravet om at Naturvernforbundet må få plass i reguleringsutvalget for fiskeriene. Men det bør handles fortest mulig, sier Hellesvik.

– Vanskelig å være optimist

– Det er vanskelig å være optimist på vegne av fisk og fiskere.

Alt tyder på at det går mot et sammenbrudd i torskestammen. Mange båter greier ikke å fylle kvotene sine, sier Hellesvik. Han mener forskerne kommer alt for sent inn i systemet.

– Slik det er nå, konstaterer forskerne sesong for sesong at det har blitt fisket for mye. Et hovedproblem er at det hverken finnes anslag over eller kontroll med det ulovlige fisket, som vi vet foregår. Dessuten er det liten kommunikasjon mellom de norske fiskerimyndighetene og de sovjetiske, sier Jarl Hellesvik.

Informasjon og skoloring

Oppskriften for å stoppe overfisket i Barentshavet er informasjon, mener Hellesvik.

– Vi får fortsette å terpe på tall

FOTO: KLASSEMAPPEN

og fakta. Før eller senere må vi jo nå fram til dem som har ansvaret, sier han. Når det gjelder lokallaget, blir stikkordet skoloring.

– Jeg håper vi kan komme i gang med et effektivt informasjonsarbeid i laget så fort som mulig. Det trengs godt skolerte medlemmer for å hanskes med såpass innfløkte problemer, sier Jarl Hellesvik. ✽

– For Nord-Norge betyr naturvern kamp for livsgrunnlaget, sier Jarl Hellesvik. Han er leder i Naturvernforbundets nystartede lokallag i Hammerfest.

Suksess-utstilling

Rundt fire tusen mennesker var innom Vestlandske Naturvernforenings utstilling «Bare en jord», som sto i Bryggens Museum i Bergen fra midten av april til midten av mai.

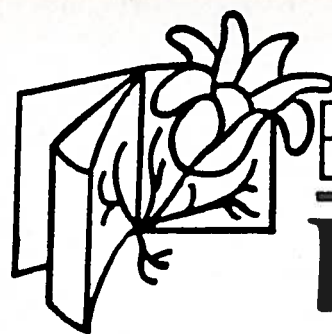
Tema for utstillingen var miljø, forurensninger og livsstil.

– Interessen for utstillingen var overveldende, både fra skoler og private. Mange skoleklasser måtte vi rett og slett si nei til, – oppslutningen var

større enn noen kunne trodd på forhånd, sier Rezi Faye i Vestlandske Naturvernforening. Utstillingen «Bare en jord» besto av fotos, gjenstander, kulisser, info-oppslag, lys og lyd – og en spesialskrevet teaterforestilling.

Tekst: Jon Bjartnes

BOKKLUBBEN

Natur og Friluftsliv

BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV har gått inn i sitt andre år. Vi har nå mer enn 2000 medlemmer, og vi får nye innmeldinger daglig. Vi synes dette er en god start. Men vi må innrømme at vi håper at medlemstallet blir mye større i løpet av 1988. Vi synes ikke det er riktig å starte en vervekampanje riktig ennå. Men vi håper at de som allerede er

medlemmer, vil oppfordre andre til å melde seg inn i **BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV.**

Med mange medlemmer i ryggen kan vi lage spesielle bøker – bøker som medlemmene virkelig ønsker seg, men som forlagene vanligvis ikke våger å gi ut. La oss heller ikke glemme at mange medlemmer i bokklubben kan bli viktig for de to foreningenes økonomi også. Store deler av overskuddet fra bokklubbdriften går til Norges Naturvernforbund og til Den Norske Turistforening. Vi håper det etterhvert blir et viktig tilskudd til en kasse som altfor ofte er slunken.

Vi vil minne om at **BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV** er en helt spesiell bokklubb. Det er bare medlemmer av Norges Naturvernforbund eller Den Norske Turistforening som kan bli medlemmer av **BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV**. Bokklubben er og skal først og fremst være slik som medlemmene ønsker seg den. I forrige nummer av «Norsk Natur» oppfordret vi bokklubbmedlemmene til å skrive til oss, hva enten de hadde ros eller ris å by på. Vi har fått mange brev, og alle har vært positive. Vi har fått mange forslag til boktitler eller boktemaer som kan være interessante for bokklubben. Redaksjonsrådet arbeider med en mengde prosjekter allerede, men alle nye forslag blir seriøst vurdert. Det er bare hyggelig å få enda flere idéer fra medlemmene.

BOKKLUBBEN NATUR OG

Medlemmenes egen bokklubb

FRILUFTSLIV vil utgi fire bøker i året. Bokklubbens velkomstbok til nye medlemmer er «Barske Glæder» av Peter Wessel Zapffe. I 1987 ble medlemmene også tilbudt den gjennomillustrerte praktboken «Isbjørnen – nomade i nord». Den første boken i 1988 var en nytting av den gamle klassikeren «Tre i Norge ved to av dem». Samtlige bøker er blitt meget godt mottatt av medlemmene. Vi håper bok nr. 2 i 1988 vil bli like populær. Det er Pål Hermansens nye, gjennomillustrerte bok «Norske Engplanter». Pål Hermansen er velkjent for alle som er glad i norsk natur. Han har tidligere gitt ut boken «Våre vakreste fjellplanter». **BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV** kan nå tilby denne boken som ekstrabok for de av medlemmene som er interesserte.

Vi vil fortsette å orientere om bokklubben både gjennom «Norsk Natur» og «Fjell og Vidde». I tillegg får medlemmene av bokklubben et eget medlemsskriv. Husk å skrive til bokklubben dersom du har et tema som du mener er verd å presentere som bok, om du kjenner til en utenlandsk bok som fortjener en norsk oversettelse, eller om du vil minne om en klassiker som fortjener nytting. Du kan adressere brevet til Norges Naturvernforbund. Men husk å merke brevet med «**BOKKLUBB**» i nederste høyre hjørne. ❀

Ekstrabok!

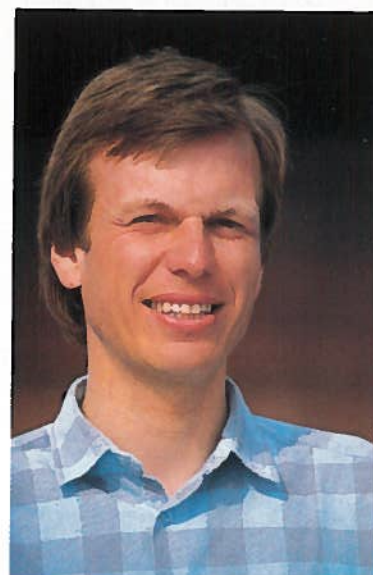
Pål Hermansens bok om fjellplanter har lenge vært utsolgt fra forlaget. Nå blir den imidlertid trykt opp igjen, og det har lyktes Bokklubben Natur og Friluftsliv å sikre seg et delopplag. Dette vil bli tilbudt bokklubbens medlemmer så langt opplaget rekker. Med andre ord: Bokklubbens medlemmer har nå sjansen til å sikre seg *begge* Pål Hermansens unike bøker til medlemspris!

Så dersom du ikke allerede er medlem av Bokklubben Natur og Friluftsliv, har du her to gode grunner til å melde deg inn. Er du allerede medlem, får du nærmere opplysninger om dette enestående tilbudet i Bokklubbens medlemsblad.

Betingelser

1. Det er bare medlemmer av Norges Naturvernforbund eller Den Norske Turistforening som kan bli medlemmer av **BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV**.
2. Bokklubben tilbyr bøker til 25 % under vanlig utsalgspris. Du har ingen plikt til å kjøpe bøker, men du kan godt bestille flere eksemplarer til bokklubbpris.
3. Bøkene kommer til deg fire ganger i året hvis du ikke avbestiller innen fristens utløp.
4. Du kan bestille tilleggsbøker. Slike tilbud kommer bare til bokklubbens medlemmer.

Neste bok:

Pål Hermansen

Vakre vekster i skog og mark

Det er med en smule stolthet vi tilbyr en virkelig godbit i bokklubben neste gang: «Vakre vekster i skog og mark» av Pål Hermansen. Da Hermansens forrige bok – «Våre vakreste fjellplanter» – utkom, skrev pressen: «Dette må være en av de vakreste bøkene som er kommet ut i høst.»

Og denne boka om planter i skog og mark vil ikke stå noe tilbake for boka om fjellplantene. Her presenteres vi for mer enn femti av våre vakreste planter fra blåveis og liljekonvall til kløver og blåbærlyng.

At boka er gjennomillustrert i farger, er en selvfølge når det er Pål Hermansen som står bak. Hermansen har etablert seg som en av våre aller dyktigste naturfotografer. Hans følelse for detaljer i naturen gjør også bildene hans levende.

Likevel er kanskje teksten det aller mest spennende ved denne boka. Dette skyldes Pål Hermansens allsidige bakgrunn: I tillegg til å være en dyktig amatørbotaniker, er han også utdannet homøopat og tannlege. Han henger seg ikke opp i kjedelige fagformuleringer, men får fram mye stoff fra mange områder, stoff som vil interessere de fleste og som gir hver enkelt plante personlig karakter. Noen nøkkelord vil vise hvor allsidig forfatteren er:

Overtro, folkemedisin, planter i tidligere husholdninger, plantesyn med forklaringer, planter i historisk perspektiv, kalenderplanter og giftplanter.

«Vakre vekster i skog og mark» er virkelig en bok å se fram mot!

Boka utkommer på Universitetsforlaget. ❀

Fagerklokke
Campanula persicifolia

BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV

Kryss her

- JA! Jeg melder meg inn i **BOKKLUBBEN NATUR OG FRILUFTSLIV**.
- Som nytt medlem vil jeg ha:
- Velkomstboken «Barske Glæder» for bare kr. 21,- (inkl. porto)
- «Våre vakreste engplanter» av Pål Hermansen, kr. 184,- pluss porto (vanlig pris kr. 245,-)
- Ekstraboken: «Våre vakreste fjellplanter» av Pål Hermansen, kr. 184,- pluss porto (vanlig pris kr. 245,-)
- Jeg vil også ha:
- Boken «Tre i Norge ved to av dem» for bare kr. 134,- pluss porto (vanlig pris kr. 178,-)
- Praktboken «Isbjørnen – nomade i nord» for bare kr. 224,- pluss porto (vanlig pris kr. 298,-)

Navn: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressaten
vil betale
porto.

SVARSENDING

Avtale nr. 129 000/144

Bokklubben Natur og Friluftsliv
Norges Naturvernforbund
St. Olavs plass
0130 OSLO 1

Møt sommeren i nye friske farger!

Nå er de her – Naturvernforbundets hvite T-skjorter med sola, den blå himmelen og det grønne treet – symbolet på framtidstro! Meget god kvalitet, 100 % bomull. 9 ulike størrelser, så en av dem passer sikkert til deg: Små str.: 4–5 år, 6–8 år, 9–11 år, 12–14 år. Store str.: Small, Medium, Large, X-large, XX-large. Varenr. 616: Små str.: Kr. 60,- pr. stk. Varenr. 616: Store str.: Kr. 80,- pr. stk.

SISTE NYTT: «Himmel-hullet», en rykende fersk bok om trusselen mot ozonlaget. Anbefales! Se omtale s. 8. Varenr. 551 Kr. 148,- Medl. kr. 128,-.

Bøker for barn!

Maribøkene

Morsomme bøker om Mari som går på oppdagelsesferd, både ute i naturen og hjemme i hagen!

Varenr. 542 Mari ser på naturen, kr. 98,-
Medl. kr. 80,-

Varenr. 549 Maris vesle grøne, kr. 98,-
Medl. kr. 80,-

I skog og mark

Fine og lærerike bøker om plante- og dyrelivet i skog og mark. Gir en god innføring i samspillet i naturen.

Varenr. 547 Langs elv og bekk, kr. 90,-
Medl. kr. 60,-

Varenr. 548 Livet rundt en stubbe, kr. 135,-
Medl. kr. 98,-

Ny bok i den populære barnebokserien:

BARNAS UNDERVANNSBOK

20 salte fortellinger for barn; fakta, eventyr og sagn fra havguden Neptuns rike!
Varenr. 550 kr. 90,-
Medl. kr. 69,-

Andre barnebøker i serien:

Varenr. 527 Barnas flora 1, kr. 81,-
Medl. kr. 60,-

Varenr. 525 Barnas flora 2, kr. 81,-
Medl. kr. 60,-

Varenr. 528 Barnas Fuglebok 1, kr. 81,-
Medl. kr. 60,-

Varenr. 530 Barnas Fuglebok 2, kr. 81,-
Medl. kr. 60,-

Varenr. 544 Barnas bok om småkryp, kr. 75,-
Medl. kr. 60,-

Artige plakater

Varenr. 112 Trekkfugl-plakat, kr. 30,-

Varenr. 109 Vinterfugl-plakat, kr. 30,-

Varenr. 115 Pattedyr-plakat, kr. 30,-

Varenr. 110 Spiselige ville bær, kr. 30,-

TA VARE PÅ BARNAS NATURINTERESSE!

BESTILLINGSKUPONG Tlf. salg 02/42 95 00

Antall	Varenr.	Varens navn	Str.	Pris	Sum
		Eksped. gebyr			25,-
				Gave til NNV	
Totalt:					

Medl.nr. _____

Navn: _____

Adresse: _____

Forskuddsbetaling
Postgiro 2 36 22 59
Bankgiro 6026 05 03033

Betaling ved oppkrav
 Ønsker varekatalog

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressaten
betaler
porto.

SVARSENDING
Avtale nr. 129 000/144

**Norges
Naturvernforbund**

0130 St. Olavs plass
OSLO 1

Like naturlig:

Natur med og uten rovdyr

Adolph Denis Horns filosofi passer bare for den desillusjonerte eremitten og tjener mot sin hensikt ved at den isolerer miljøbevegelsen, hevder Jan Wesenberg i sin kritikk av artikkelen «Herrearten og artsnazismen» som sto i NN nr. 2/88.

Like naturlig med og uten hoggorm, mener Jan Wesenberg.

Jeg har lenge sittet på et utkast til leserbrev i den pågående «ulvedebatten». Jeg skreiv det i et frustrert øyeblikk, men kom så til at dette nok var en debatt mellom noen få enkeltpersoner, og at NNV som organisasjon ikke har til hensikt å stramme inn sin idémessige plattform eller isolere seg fra folk en heller burde finne måter å samarbeide med. Etter å ha mottatt nr. 2/1988 sitter jeg likevel og skriver igjen. Adolph Denis Horn har tidligere blitt brukt som argument i debatten, og når Norsk Natur nå bruker debattsidene til å presentere en artikkel av han uten introduksjon eller kommentar, kan det virke som redaksjonen gjør hans filosofi til sin, og vil gjøre den til den gjeldende plattform for miljøpolitikk.

Uklokt

Det er i så fall uklokt. En bør skjønnere at en umulig kan få alle de en bør ha med seg, til å akseptere denne plattformen. Og det tjener ikke saken å foreta en grenseoppgang overfor dem som har en annen begrunnelse for miljøvern. NNV bør ikke drive «ideologisk renselse».

Så langt bør også folk som deler Horn's filosofi være enige med meg. Men jeg vil også få argumentere mot den, nå som debatten er i gang, bare for å markere en begrunnelse for miljøvern utifra menneskets (nytte-)interesser som art. Jeg deler fullt ut den opprørtheten som merkes i Horn's artikkel, men det synet han ender opp med er etter min mening et syn for den desillusjonerte eremitten, ikke et syn for en organisasjon som har ambisjoner om å drive miljøpolitikk.

Biologi og samfunn

Nazistenes «avlspolitikk» var en grotesk form for biologisering på samfunnets område. Det samme fenomenet ser vi også i dag, men i mer subtil form, slik som «forklaring» av menneskelig aggressivitet, kjønnsroller, asosial adferd og til og med et individualistisk samfunn ut fra «menneskets natur», altså vår biologi. Men det er ikke derfor grunn til å gjøre det motsatte, nemlig å overføre moralske og etiske begreper, som hører til i forholdet mennesker imellom, til økologien, til forholdet mellom arter. Der er de like malplasserte enten det er rovdyrmotstanderne som snakker om de grusomme rovdyra og husdyras lidelser, eller det er naturvernere som snakker om «artsrasisme» og «artssjåvinisme». Enhver art utnytter sine egne og omgivelsenes muligheter maksimalt. Vår art er et naturlig produkt, og dermed også en naturlig del, av biosfæren. I så måte er høyspentmaster like naturlige på planeten Jorden som uberørte vidder, en natur uten rovdyr like naturlig som en med rovdyr.

Vi kan velge uberørt natur

Men en del av vår natur som art, og en stadig mer vesentlig del, er en evne til refleksjon og fleksibilitet som gir oss valgmuligheter i vår utnyttelse av omgivelsene. Vi kan velge å beholde en så uberørt og mangfoldig natur som mulig ut ifra vurderinger av hva som sikrer vår eksistensmulighet, hva som øker, og ikke begrenser, våre valgmuligheter på lang sikt, og hva som bevarer de menneskelige kvaliteter i oss som vi vil bevare. Vi har ingen grunn til å skamme oss over vår artstilhørighet, den

FOTO: SIKKEN E. BØRRESEN/NOE

har vi ikke valgt. Vi har derimot grunn til å bekymre oss over at så mange av våre artsfrender ikke tar våre egne langsiktige interesser på alvor. Horn's filosofi makter ikke å forsyne oss med argumenter overfor disse, den gir oss bare skjellsord. Slik bidrar den til isolering av miljøbevegelsen, og tjener dermed mot sin hensikt.

Stans utskjellingen av Åsta Holth

Så litt til «ulvedebatten». Det er noe mildest talt ufint ved måten velskolerte naturvernere kan få seg til å skjelle ut en gammel sliter som Åsta Holth. En gjør seg ikke den umake å tenke over hvordan det må føles for en veteran i norsk arbeider- og småbrukerbevegelse å bli konfrontert med begreper som rasisme og sjåvinisme. La gå at Åsta Holth når det gjelder forvaltning av

rovvilt, ikke ser hva som tjener menneskeheten på lengre sikt, men hun en gammel nok til å huske, og er sikkert også preget av en tid da småbrukerne var overlatt til seg selv og kjempet for sitt bare liv for å brødfø seg selv og sin familie, uten noen form for stønader og sosialt sikkerhetsnett. Og som vi i dag ser fra for eksempel Sahel, gir ikke fattigdom oss mennesker noe særlig rom for å tenke langsiktig. Det er ikke verdens fattige som er hovedmotstanderen for miljøbevegelsen, men de politiske kreftene som bidrar til å opprettholde urettferdighetene i verden, eller som har økonomiske fordeler av å handle kortsiktig. Og i rovdyrsaken er det ikke Åsta Holth, men de som ikke er villige til på vegne av samfunnet å investere i en natur med rovdyr.

Jan Wesenberg

Norsk Natur

er bl.a. et forum for debatt om naturvern. Debattstoffet i bladet står dermed for forfatterens regning og har i utgangspunktet ikke noe å gjøre med redaksjonens eller Naturvernforbundets

oppfatning av saken. Redaksjonen kommenterer ikke artikler, men utstyrrer dem gjerne med en introduksjon som informerer om saklige sammenhenger.

Red.

Pragmatisme eller moral?

Det er ikke umoralsk å tenke i et kortsiktig perspektiv – men det er uklokt, hevder Carl Magnus Thornes i dette innlegget. Han mener Adolph Denis Horn med sin moralske innfallsvinkel (Se NN nr. 2/88) blir en slags naturvernets Torbjørn Egner, som vil innføre Hakkebakkeskogens samspillsregler i en pragmatisk natur.

I Norsk Natur nr. 2 skriver Adolph Denis Horn om «Herrearten og artsnazismen». Horn tar avstand fra vår (= menneskehetens) omgang med andre dyrearter. Han legger vekt på at vi behandler andre dyrearter på en umoralsk måte og trekker paralleller til menneskehetens historie, og spesielt til nazistiske tyskere på slutten av 30-tallet og begynnelsen av 40-tallet. Til slutt i artikkelen formulerer han 4 regler for økologisk samliv.

Mye av dette er i utgangspunktet godt tenkt, men konklusjonene er derimot urimelige, misforståtte og fremfor alt er hans fremstilling og hans moralske innfallsvinkel svært uegnet til å få gjennomslag for miljøkrav om endret adferd hos menneskeheten overfor andre dyrearter.

Jeg er i utgangspunktet redd Horn har misforstått naturen kapitalt. Han vil at menneskeheten skal tilpasse seg naturen på en måte som muliggjør et harmonisk samspill, og mener at et eksempel på harmonisk samspill er en form for eksistens der «ingen livsform har rett til å herske over, desimere eller utrydde noen annen livsform». Men det er jo akkurat ved hersking og desimering naturen samspiller, og dessverre kan selv naturen av og til stå for regelrett utrydding av livsformer. Hvis ikke rovdyrets jakt er desimering, hvis ikke maurslukerens angrep på en maurtue er desimering, så har jeg en annen oppfatning av ordet enn Horn. Horn later til å tro at det er unaturlig å drepe, men dessverre er det snarere tvert imot.

Horn knytter sin oppfatning av det unaturlige sammen med umoral. Han mener at det er umoralsk å ale opp høner slik vi gjør industrielt idag. Horn blir en slags naturvernets Torbjørn Egner. Økologien og det naturlige samspillet skal organiseres etter et slags «Kardemomme by-prinsipp» om at alle skal være «snill og grei», og naturen skal underkaste seg Hakkebakkeskogens sam-

spillsregler. Mikkel Rev skal livnære seg av nøtter og frukt og ikke av bestemoren til Morten Skogmus. Dette er ganske utrolig naivt, og jeg er redd at Horn ikke kjenner større til naturen hvis han tror det er slik den fungerer, eller vil den skal fungere.

Naturen fungerer på sitt beste etter en form for pragmatisme, ikke moralisme. I denne sammenheng er det viktigere å gjøre det klokeste, fremfor det moralsk høyverdige. Det er klokt av jaktende løver å angripe en flokk gnuer og drepe de svakeste dyrene i flokken. Dette har intet med moral å gjøre, i Horns naive natur burde løvene heller gresse sammen med gnuflokken.

Derimot er det uklokt av løveflokkene å umuliggjøre gnustammens reproduksjonsevne, ved f.eks. konsekvent å jakte på flokkens hunner. I karikaturtegninger kan vi le av toskene som sager over grenen han selv sitter på. Derimot ser vi ikke så klart at vi gjør det samme selv, i økologisk sammenheng. Det er ikke moralsk forkastelig å sage over grenen man selv sitter på, men det er uklokt. Det er ikke fremfor alt umoralsk å drive industriell oppdrett av høns (som derved hindres i et naturlig livsløp), men det er uklokt dersom hønene oppdrettes på en så usunn måte at kjøttet blir helsefarlig å livnære seg av. Det er ikke fremfor alt umoralsk å drive industrielt skogbruk og søke å utnytte arealet best mulig ved jevn og tett beplantning, men det er uklokt hvis beplantningen er så tett at dette skader økologien på en måte som igjen slår tilbake på menneskeheten. Det er ikke umoralsk å tenke i et kortsiktig perspektiv, men det er fremfor alt uklokt.

Viktigst er det likevel at det er mye vanskeligere å engasjere folk om vi preker moral. Å få folk engasjert i å hindre det ukloke er mye enklere. Jeg anbefaler altså at vi følger naturens eget prinsipp om pragmatisme fremfor moral.

Carl Magnus Thornes

Ulv enda en gang

Siden ennå ingen i dette bladet har forstått hva jeg mener, får jeg forsøke enda en gang.

1. Jeg hater ikke ulven. Det gjør meg vondt å se stolte dyr bli felt, enten det nå er elg, ulv, bjørn, gaupe eller ørn. Men det er likevel verre når tamme dyr blir revet ihjel.
2. Jeg kjemper for utkantstrøkene. De har sin betydning for dem som bor der og for landet ellers.
3. Jeg er et menneske, og så lenge arten eksisterer på jorda, vil jeg ha de samme rettigheter som ulven til å velge hvor jeg vil bo, og til å verge levebrødet mitt. At det ene dyret må leve av det andre, det går igjen i hele skapelseshistorien, og det får ulven finne seg i, som alle andre. Det er ikke bra at mennesket må drepe for å leve, men det er ingen annen måte her i Norden. Det er ikke jeg som har laget naturlovene.

4. Det er så sant så sant at småbrukerne er en liten gruppe. Så liten at den ikke er verd å ta hensyn til? Da har dere alle glemt hva den betydde under siste krig. Eller kanskje dere er for unge til å huske?

Til slutt: Det er så lett å sitte bak et skrivebord og skrive om det en har lite kjennskap til. Jeg har sett og lest mange som har kommet med argumenter som: «Hvorfor ikke gjerde inn sauene?» Og for at ingen skal komme med samme spørsmålet til meg her: Tenk dere et ulvesikkert gjerde omkring skogene vi har beiterett i (ennå)! En kom nok ikke langt med erstatningspengene for revet sau.

Jeg håper å slippe flere innlegg, men får jeg alt for urimelige svar, blir jeg nødt til å komme igjen.

Asta Holth

MIN MENING

Skogbruk er ingen «artsnazisme»!

I Norsk Natur nr. 2/1988 har Adolph Denis Horn skrevet en artikkel med tittelen «Herrearten og artsnazismen». Noe av det som skrives her, representerer det mest groteske jeg har sett av såkalte naturvernspunkter, og når jeg tenker etter, har jeg faktisk fulgt med og deltatt i miljødebatten i over 20 år.

Deler av artikkelen mål-bærer velkjente og tradisjonelle oppfatninger, som f.eks. at jordens arter har rett til å leve og er avhengige av hverandre, samt at miljøsituasjonen er bekymringsfull. Dette har vi hørt mange ganger før.

Men så skjærer det seg for A. D. Horn:

Han sammenlikner skogplantefelt med nazistenes partidager i Nürnberg, planteforedling parallellfører han med Hitlers ariske rasefordommer, og ugraskontroll mener han er en slags Holocaust!

Disse sammenlikningene faller selvsagt på sin egen vanvittighet, så det er ikke nødvendig å bruke spalteplass på en detaljert tilbakevisning. Derimot vil jeg sette fingeren på begrepet «monokultur», som i årevis er gjentatt inntil kjedsommelighet i debatten om skogbruk og naturvern. Horn bruker også ordet i sin artikkel.

Monokultur betyr jo plantesamfunn som bare består av én art, og en del debattanter påstår at skogbrukerne skaper monokultur når de planter skog. Jeg undres om de som påstår dette noen sinne har vært i skogen og sett et plantefelt? For er det noe ordet monokultur ikke passer på, så er det et ungskogområde! Her vrirler det oftest av arter: gras, urter, lyng, moser, bær, lav, løvtrær, samt bartrær både av plantet og stedegen opprinnelse.

Vanligvis er det langt flere arter representert i et plantefelt enn f.eks. i en plukkehogget bestand, som en del naturvernere ser ut til å

betrakte som et slags ideal. Og dersom det i det hele tatt finnes noe som likner på en monokultur i våre skoger, finnes det i gammel granskog som naturen selv har laget ensaldret og så tett og mørk at bare svært få arter kan overleve her.

La oss derfor erkjenne at påstanden om monokultur i skogbruket stort sett er en myte, som vi snarest mulig bør gravlegge!

A. D. Horns artikkel er rikholdig illustrert, som det heter. Ett bilde har tittelen «Plantefelt på Fåvang i Gudbrandsdalen». Dette er ren skivebom! Bildet viser ikke noe vanlig plantefelt, men Oppland Skogselskaps frøavlspantasje, der man høster frø for produksjon av skogplanter for fjellskog. Det er således mer en slags frukthage enn et skogplantefelt!

I denne forbindelse undres jeg over at ikke redaktøren i slike tilfeller snakker litt med forstkandidat Thor Midteng og konsulent i NNV. Han er en fornuftig mann, og ville sikkert bruke bare et halvt øye for å se at slike bilder ikke har noe med et plantefelt å gjøre.

Til slutt et råd til redaktøren: I neste nummer av Norsk Natur bør du beklage at Adolph Denis Horns manuskript ble trykket. Slike artikler har intet å gjøre i et tidsskrift som jeg antar redaktøren ønsker skal oppfattes som seriøst.

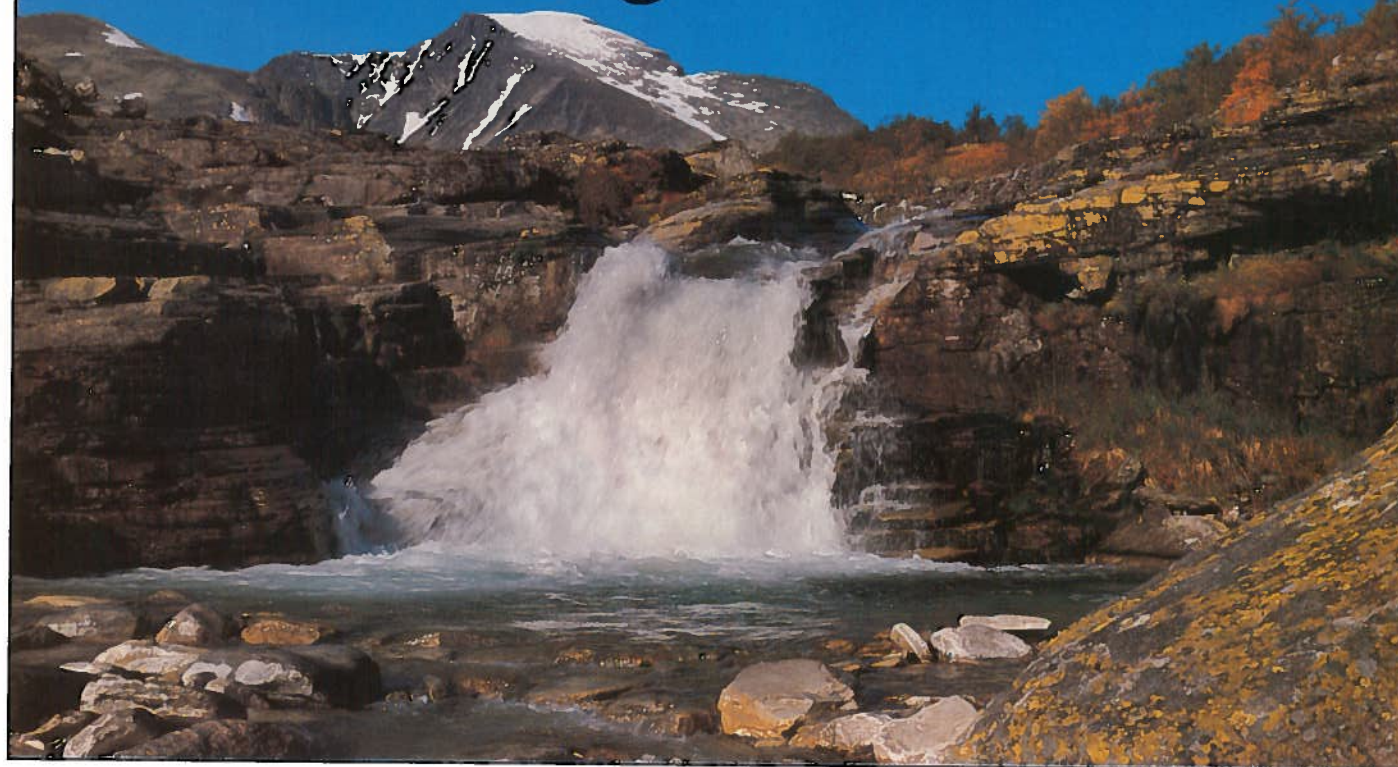
Magne Akervold

Vi beklager

... at billedteksten til foto av plantefeltet på Fåvang ikke inneholdt opplysninger om at det dreide seg om et plantefelt for frøavl.

Red.

Fjellregel nr. 1: Meld deg inn i DNT.

Den Norske Turistforening har lagt alt til rette for at du kan nyte fjell og vidde i fulle drag i sommer. 17.200 km merkede løyper og 270 hytter står til din disposisjon. DNT har det du trenger for å planlegge turen – ruteforslag med fylldig beskrivelse av både terreng, lengde, dagstapper og overnattingsmuligheter. Meld deg inn i DNT og velg norsk natur, frisk luft og mosjon denne sommeren!

Alle disse fordelene får du som medlem i DNT:

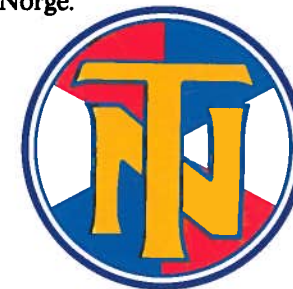
- Omfattende årbok med spesielle temaer.
- Medlemsbladet Fjell & vidde, som kommer 4 ganger årlig.
- Rabatt ved overnatting i DNTs egne hytter og i private turisthytter. På to eller tre overnattinger er kontingenten tjent inn!
- Fortrinnsrett til DNTs turer og kurs.
- Råd og veiledning for fjellturen. Du kan ringe eller skrive til oss.

Medlemskapet koster kun kr 170,- pr. år. Honnør- og ungdomsmedlemskap (inntil 21 år) koster kr 110,- og husstandsmedlemmer betaler kr 60,-.

Hurtigvarspremie

Melder du deg inn nå får du boka «Til Fots i Fjellet» fritt tilsendt – 350 sider med fylldig beskrivelse av alle de merkede sommerrutene i Fjell-Norge.

DEN NORSKE TURISTFORENING

Boks 1963 Vika, 0125 Oslo 1.
Besøksadr.:
Stortingsgt. 28, Oslo 1.
(inng. Roald Amundsens gt.)
Tlf. (02) 41 80 20

Trusselen mot ozonlaget

John Grøbbin

HIMMELHULLET

Nødvendig lesning for alle som er opptatt av å bevare livet på Jorden.

Oversatt av Finn B. Larsen.

Forord av professor Ivar Isaksen, Geofysisk Institutt.

I bokhandelen fra 16. juni. Kr. 148,-

CAPPELEN

Ja, jeg vil til fjells!

- Jeg vil bli medlem i DNT. Send innbetalingsblankett og medlemskort.
- Send meg nærmere opplysninger om DNT.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./sted: _____

Kan sendes ufrankert i Norge. Adressaten vil betale portoen.

SVARSENDING
Avtale nr. 134 000/16 Pb

Den Norske Turistforening
Vika
0110 OSLO 1

Kjenner du noen . .

... som deler ditt naturvernengasjement, men likevel ikke er medlemmer av NNV? I så fall, verv og vinn!

Verv et nytt hovedmedlem og velg mellom:

- Nr. 1 Ulv
- Nr. 2 Gaupe
- Nr. 3 Vandrefalk
- Nr. 4 Havørn (nr. 1-4 er trykk av Staffan Ullstrøm, 30 x 42 cm)
- Nr. 5 Kasset med fuglelåter
- Nr. 6 Stor ugle, håndskåren og håndlaget fra Sri Lanka
- Nr. 7 Uglesett (10 stk. ulike), håndskåren og håndlaget fra Sri Lanka.

Verv to nye hovedmedlemmer – velg mellom:

- Nr. 8 Anton Brøgger og Karl Georg Høyer: «Det radioaktive Norge etter Tsjernobyl»
- Nr. 9 To av vervepremiene for ett hovedmedlem etter valg.
- Nr. 10 Neverbutt (til kaffe, sukker m.v.)

Verv tre nye hovedmedlemmer – velg mellom:

- Nr. 11 Rød og hvit paraply
- Nr. 12 Tre av vervepremiene for ett medlem etter valg

Verv fire nye hovedmedlemmer – velg mellom:

- Nr. 14 Keramikkbolle
- Nr. 15 Fire av vervepremiene for ett medlem etter valg

Verv fem nye hovedmedlemmer – velg mellom:

- Nr. 15 Fiskeveske i never
- Nr. 16 Håndlaget messingskje med Breheimenmotiv

Slik verver du:

Send inn kupongen, utfylt med tydelig navn og adresse på de du har vervet. Før på nummeret på hvilken vervepremie du vil ha. Vi sender velkomstmateriell og innbetalingsblankett til de nye medlemmene. Når de har betalt kontingenten, registrerer vi din verveinnsats og sender deg premien.

Fem familiemedlemmer tilsvarer et hovedmedlem. Pensjonistmedlemskap tilsvarer hovedmedlemskap.

Ververens personalia

Navn _____

Adr. _____

Postnr./sted _____

Jeg har vervet fig. pers: _____ Medl.nr. _____

1 Navn _____

1 Adr. _____

2 Navn _____

2 Adr. _____

3 Navn _____

3 Adr. _____

4 Navn _____

4 Adr. _____

5 Navn _____

5 Adr. _____

Jeg ønsker meg premie nr.

Jeg vil spare vervingen

BREV

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressaten
betaler
porto.

SVARSENDING
Avtale nr. 129000/144 Pb

TIL
Norges
Naturvernforbund
St. Olavs plass postkontor
0130 Oslo 1